

การสิ้นสุดแห่งสภาพนอกอาณาเขตต์ ในกรุงสยาม

นายดิเรก ชัยนาม

พิมพ์แจกในการฉานปณกิจศพ นายเตียง พนมยงค์

ณวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๘

920.9

๗๗๘

๑.๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ ถนนบำรุงเมือง พระนคร

03/04/2566

การสิ้นสุดแห่งสภาพนอกอาณาเขตต์

ในกรุงสยาม

โดย

ติเรก ชัยนาม

แก้คำผิด

จัดหน้าเรื่อง ในบทที่ ๓ ที่ว่า “ มุตแห่งการมีดีภาพนอกอา
ณาเขตต์ในกรุงสยาม ” ขอแก้เป็น “ มุตแห่งสภาพอาณาเขตต์
ใน ต่างประเทศ ”

คำนำ

เนื่องด้วยคุณหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) อาจารย์ที่
เคารพของข้าพเจ้าจะทำการอุปถัมภ์ นายเลียง พนมยงค์ บิดาของท่าน
ข้าพเจ้าจึงมาคิดว่าข้าพเจ้าควรจะได้มีส่วนช่วยเหลือในงานนี้ด้วย ตามกำลัง
และความสามารถเท่าที่จะทำได้ โดยทั้งงานอุปถัมภ์นี้ผมก็น่าควรแจก
หนังสือ แต่เวลาที่ข้าพเจ้าได้ทราบนั้นกระชั้นมาก ไม่มีโอกาสที่จะเขียนเรื่องใหม่
ได้ ข้าพเจ้าจึงนึกถึงเรื่องที่ ข้าพเจ้าเคยเขียนว่าด้วย "การเดินสู่แห่งสภาพนอก
อาณาเขต ในกรุงสยาม" และได้พิมพ์ลงในหนังสือ "ประมวถคดี" เมื่อ
พ. ศ. ๒๔๗๕ ถ้านายทประพนธ์นั้นมาพิมพ์แจกในงานนี้ก็ คงจะเหมาะสมด้วย
เหตุผล ๒ ประการคือ ๑- บทประพนธ์ นี้เกี่ยวข้องกับอำนาจศาลของชาวต่างประเทศ
ในกรุงสยาม ตามสัญญาทางพระราชไมตรี ซึ่งอยู่ในวงหน้าที่ราชการ
ของท่านเจ้าของงาน ๒- ประเทศสยามเพิ่งจะได้อำนาจศาล โดยบริบูรณ์มาเมื่อ
เร็ว ๆ นี้ จึงควรเผยแพร่ประวัติอันเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพื่อประโยชน์ทั่วไป
ในการนี้ ข้าพเจ้าได้ตัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมอีกบ้างเล็กน้อย เพราะ
ปรากฏว่าตั้งแต่ได้เขียนไว้ในครั้งนั้น บัดนี้พฤติการณ์ ได้เปลี่ยนแปลงได้บ้าง
เช่นประมวถ กฏหมายก็ได้ออกใช้ครบถ้วนแล้วเป็นต้น โดยที่เวลาเรียบเรียง
แก้ไขใหม่ได้มีอยู่น้อยมาก การผิดพลาดบกพร่อง จึงอาจมีได้เป็นของ
ธรรมดา หากเบนเข่นขอท่านผู้มีคุณกรุณา ทงหลายได้โปรดให้อภัยด้วย
ขออภัยที่บรรดาข้อนี้เกิดแต่การพิมพ์หนังสือนี้ จึงมีแต่ท่านผู้ ที่ได้ดวงตาไป
แล้วด้วย

ดิเรก ชัยนาม

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ. ศ. ๒๔๗๗

การสิ้นสุดแห่งสภาพนอกอาณาเขตต์ ในกรุงสยาม

บทที่ ๑

มูลแห่งการมีสภาพนอกอาณาเขตต์ในกรุงสยาม

กล่าวโดยทั่ว ๆ ไปสภาพนอกอาณาเขตต์ (Extra-territoriality หรือ Extrality) หมายความว่า การได้รับความยกเว้นพิเศษที่จะไม่ต้องใช้หลักในเรื่องที่บุคคลต้อง ประพฤติ และอยู่ใตบังคับของกฎหมายแห่งท้องถิ่นซึ่งตนอาศัยอยู่ (๑) สภาพนอกอาณาเขตต์มีอยู่สองชนิด คือ (๑) การให้ สิทธิพิเศษแก่ประมุขของต่างประเทศหรือทูตานุทูต หรือผู้แทนและบริวารที่จะไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายแห่งประเทศที่ตนเข้าไปประจำอยู่

(๒) การให้ เอกสิทธิ หรือสิทธิพิเศษแก่ประเทศมหาอำนาจทั้งหลายในอันที่จะชำระคดีเกี่ยวกับคนของเขาในประเทศบุรพทิศ หรือประเทศซึ่งยังไม่มี ความเจริญ (๒)

ความประสงค์ที่จะกล่าว ในที่ นี้คือสภาพนอกอาณาเขตต์จำพวกที่สอง สภาพนอกอาณาเขตต์ ประเภทนี้มีอยู่ใน ประเทศแถบบุรพทิศกล่าวคือประเทศ

(๑) ดูเอ็นไซโคลปีเดีย บริเตนนิคาและหนังสือ Extra territoriality ของ เซอร์แฟรนซิสบักกอตต์ หน้า ๒

(๒) ดูหนังสือ Extra territoriality in Siam โดยหลวงนาคบัญญัติ (ใน เวदान์ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิฑูรธรรมพิเนศ (หน้า ๗ พิมพ์เมื่อ พ. ศ. ๑๙๒๔ และหนังสืออำนาจอำนาจศาลเหนือคนในบังคับ ต่างประเทศของพระพิณยศศักดิ์ ราชธำมณี (ในเวदान์ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิฑูรธรรมราช) หมวดที่ ๑ หน้า ๓-๒

เหล่านี้ ย่อมให้ประเทศมหาอำนาจทั้งหลายเข้ามาตั้งศาลกงสุลขึ้นในดินแดน
 ของตนสำหรับชำระคดีซึ่งเกิดพิพาทจนระวางคนของเขา หรือในเมื่อคนของเขา
 ถูกกล่าวหาหรือเป็นจำเลย ประเทศสยามเป็นประเทศหนึ่งในจำนวนประเทศ
 ๓๖๖ นอกทั้งหลายที่ถูกรับรองสิทธิของตน แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงการเริ่มมีสภาพ
 นอกอาณาเขตต์ ในกรุงสยาม ควรทราบเสียก่อนว่าลักษณะการมีสภาพนอก
 อาณาเขตต์ หรืออีกนัยหนึ่งการให้สิทธิพิเศษระวางคนกล่าวมานี้ มีที่มาอย่างไร
 เป็นผู้ริเริ่มขึ้นเป็นคน

ศาลกงสุลเริ่มมีขึ้นในยุโรปและประเทศแถบเดอแวงต์ (Levant คือ
 ประเทศแถบฝั่งทะเลเมดิเตอร์ร่าเนียน) ประมาณสามพันปีก่อนมานี้ พวก
 อียิปต์ยอมให้ พวกพระมหากษัตริย์แห่งเมมฟิส (๑) เป็นผู้พิจารณาตัดสินคดีต่าง ๆ ซึ่ง
 เกิดขึ้นในทางทะเล และต่อมาอีก ๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช พวกกรีกได้ตั้งศาล
 สำหรับพิจารณาคดีทางทะเลขึ้นอีกหลายศาล นอกจากนี้ยังมีศาลพิเศษสำหรับ
 พิจารณาคดีอีก โดยให้คนกรีกเป็นผู้พิพากษาในคดีระวางนายพาณิชย์ต่างประเทศ
 และในศตวรรษที่ ๓๐ รัฐบาลกรีกได้ตั้งกงสุลขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีพิพาท
 กันระวางพ่อค้า แต่ต่อมาในรัชสมัยเฮมเปอรเรอซซีตีเนียนได้เกิดล้มตำแหน่ง
 นี้เสีย อย่างไรก็ตามกษัตริย์ชาวเมืองมีซาดังนามกงสุลขึ้น โดยเขาเห็นว่าเป็นชื่อที่เหมาะสม
 ที่สุดสำหรับผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีทางทะเลของเขา ต่อมาประเทศต่าง ๆ
 ในยุโรป ที่เจริญแล้วในพาณิชย์การ และเรือเดินสมุทรอยู่ มากต่างก็พากัน ตั้งกงสุล
 ขึ้นบ้าง แต่กงสุลเหล่านี้มิใช่เป็นชาวต่างประเทศเป็นเจ้าพนักงานของประเทศ
 แห่งท้องที่และประจำอยู่ตามเมืองท่าต่าง ๆ ภายในประเทศของตนและมีได้ออกไป
 อยู่หรือมีอำนาจในการพิจารณาคดีในต่างประเทศเลย (๒) แต่ในทางปฏิบัติจะเห็นได้
 ว่าสภาพนอกอาณาเขตต์มีอยู่แต่ก่อนคริสต์ศักราชย้อนขึ้นไป ๕๒๖ ปี จึงได้
 กล่าวแล้วว่าในอียิปต์คนกรีกเข้าไปตั้งศาลสำหรับตัดสินคดีระวาง คนของเขา

(๑) ราชธานีของโบราณอียิปต์
 (๒) ดู หนังสือ Extra-territoriality in Siam โดยพระยาวิทูรธรรมพิณ
 หน้า ๓๐ - ๓๒.

และกฎหมายที่ใช้ปรับแก้คดีเป็นกฎหมายกรีกด้วยทั้งนี้ เพราะพระเจ้าแผ่นดินแห่งอียิปต์ทรงเห็นว่า ชาวกรีกมีธรรมเนียมประเพณีและหลักกฎหมายแตกต่างจากชาวพื้นเมืองอียิปต์มาก

ในสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพิจารณาพวกราชการในอียิปต์ประเทศหนึ่ง เรียกกันว่า Magistrate แต่พอถึงศตวรรษที่ ๓๓ แห่งคริสต์ศักราช ได้เปลี่ยนชื่อเสีย เรียกกันว่า "กงสุล" นำที่กงสุลจำพวกนั้นออกจากในทางตุลาการแต่ยังมีหน้าที่ในทางพาณิชย์การอีกด้วย กงสุลคือเป็นผู้วินิจฉัยข้อกฎหมายระหว่างชนชาติของคน แต่คุ้มครองป้องกันผลประโยชน์ในการค้าขายของประเทศคนในประเทศ ซึ่งคนเข้าไปประจำอยู่ ขอให้ระลึกด้วยว่าเดิม Magistrate หมายมีอำนาจเช่นนี้ไม่ ประเทศเช่นอิตาลี, สเปน, เวนิส, แดฟลอเรนซ์เป็นประเทศแรกที่เริ่มตั้งกงสุลให้ มีอำนาจพร้อมบรรณตั้งกงสุลมาแล้ว โดยให้เข้าไปประจำอยู่ในคอนสแตนติโนเปอ, ปาเลซไตน์, ซีเรีย, และอียิปต์

ต่อมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๓๕๔ รัฐบาลบีซาได้ทำสัญญาพิเศษกับอียิปต์ โดยอียิปต์สัญญาจะไม่จับกุมคนของบีซา หรือยึดเรือบีซาเพื่อเป็นการชำระหนี้(๓) กรีกกับเวนิซก็ได้ทำสัญญากัน โดยกรีกยอมให้สิทธิพิเศษแก่เวนิซเกี่ยวกับการวินิจฉัยคดีใน ค.ศ. ๑๒๕๓ อียิปต์ได้ยอมให้ฝรั่งเศสเข้าไปตั้งศาลกงสุลและใน ค.ศ. ๑๒๗๐ ฝรั่งเศสได้ทำสัญญากับเวนิซ โดยมีข้อความทำนองเดียวกัน

ในมหาอาณาจักรออตโตมัน (ตุรกี) ปรากฏว่าได้ทำสัญญายอมให้สิทธิเช่นกันแก่ประเทศต่าง ๆ มีลำดับก่อนและหลังดังต่อไปนี้ เมืองต่าง ๆ ในอิตาลี (ค.ศ. ๑๕๕๔, ๑๗๕๐), ฝรั่งเศส (ค.ศ. ๑๕๓๕, ๑๗๕๐), ออสเตรีย

(๓) ดู หนังสือ Extra-territoriality in Siam หน้า ๓๔ ของพระยาวิทูรธรรมพิเนต The law affecting foreigner in Egypt ของเยมส์ ฮาร์วีย์ กอดดาร์ หน้า ๒๓ กับหนังสือรวบรวมเอกสารระหว่างบีซา หรือ ฟลอเรนซ์ กับผู้ครองประเทศมหัศจรรย์ต่าง ๆ ซึ่งมีเซดอมาร์ชาวอิตาลีเขียนรวบรวม ค.ศ. ๑๗๖๓ หน้า ๒๔๓

03/04/2566

(๑๖๑๕)., อังกฤษ (ค.ศ. ๑๖๗๕, ๑๗๐๘)., เนเธอร์แลนด์ (๑๖๘๐)., สเปน (๑๗๑๗)., เดนมาร์ก (๑๗๔๖)., ปรุสเซีย (๑๗๖๑) สเปน (๑๗๗๒)., รัสเซีย (๑๗๗๓)., สหพันธรัฐอเมริกา (๑๗๙๐)., เบลเยียม (๑๗๙๗)., โปรตุเกส (ค.ศ. ๑๗๕๓)., กรีซ (ค.ศ. ๑๗๕๕)., บราซิล (๑๗๕๘)., และ บาวเวีย (๑๗๗๐). (๑)

ประเทศจีนเป็นประเทศซึ่งใคร ๆ ก็ทราบกันดีแล้วว่า เป็นตลาดของ การค้าและรุ่งเรืองในพาณิชย์การยิ่งกว่าในประเทศอื่น ๆ ในบุรพทิศเพราะฉะนั้น มหาประเทศต่าง ๆ ในยุโรป จึงเรียกร้องให้จีน ทำ สัญญา ขอมให้ ส่งภาพ นอก อาณาเขตต์ หรือ สิทธิพิเศษ ในการที่จะตั้งค้าตงสุดแก่ประเทศตน โดยยกเอา เหตุผลว่าเพื่อป้องกันคุ้มครองทรัพย์สินผลประโยชน์และชีวิตของพลเมืองแห่งตน ประเทศเหล่านั้น คือ รัสเซีย (ค.ศ. ๑๖๘๘, ๑๗๕๘, ๑๗๖๐)., เยอรมัน (ค.ศ. ๑๗๖๑) เกรตบริเตน (ค.ศ. ๑๗๕๓, ๑๗๕๘, ๑๗๗๖); สหพันธรัฐอเมริกา (ค.ศ. ๑๗๕๕, ๑๗๕๘, ๑๗๘๐); (๒) ฝรั่งเศส (ค.ศ. ๑๗๕๕, ๑๗๕๘) สเปนและ นอร์เวย์ (ค.ศ. ๑๗๕๗)., เดนมาร์ก (ค.ศ. ๑๗๖๓)., เนเธอร์แลนด์ (ค.ศ. ๑๗๖๓) สเปน (ค.ศ. ๑๗๖๕) เบลเยียม (ค.ศ. ๑๗๖๕) อิตาลี (ค.ศ. ๑๗๖๖.) ฮอลันดา อังกฤษ (ค.ศ. ๑๗๖๘)., เปรู (ค.ศ. ๑๗๗๕)., บราซิล (ค.ศ. ๑๗๗๓) โปรตุเกส (ค.ศ. ๑๗๗๗) ญี่ปุ่น (ค.ศ. ๑๗๗๖) เม็กซิโก (ค.ศ. ๑๗๗๘) และ สวิตเซอร์แลนด์ (ค.ศ. ๑๗๗๘) (๓)

(๑) ดู American Journal of International Law เล่ม ๑๗ ฉบับที่ ๒ หน้า ๒๓๓-๒๓๒

(๒) ดู History of the Early Relations between the United States and China, 1784-1844 ใน Transaction of Connecticut Academy of Arts and Sciences เล่ม ๒๒ New Haven, 1917 โดย K.C. Latourette

(๓) ดู American Journal of International Law เล่ม ๒๐ ฉบับที่ ๓ หน้า ๕๓๓ และ Custal, C., History of China, New York, 1834 เล่ม ๒ หน้า ๒๕๘

แต่ภายหลังมหาสงครามเยอรมันและออสเตรียซึ่งการได้ยอมส่งละสิทธิพิเศษนี้
เสียแล้ว (๑) ประเทศรัสเซียก็ยอมส่งละสิทธิที่มีอยู่เดิมเช่นเดียวกันโดยสัญญา
ลงวันที่ ๓๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๒๕ (๒)

ประเทศญี่ปุ่นแม้ในปัจจุบันนี้ จะมีฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจแล้วก็ตาม
ก็หาได้รอดพ้นจากการต้องให้สภาพนอกอาณาเขตติดต่อกันมาแล้ว แก่ประเทศต่างๆ
ในยุโรปไม่ ในโบราณสมัยญี่ปุ่นไม่ชอบทำการค้าขายกับคนต่างด้าวๆ ที่เข้าไป
ในประเทศย่อมถูกกดขี่ หรือข่มได้ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับชาวต่างประเทศ
เท่าที่พอจะทราบได้คือใน ค.ศ. ๑๕๔๒ มีฝรั่งชาวโปรตุเกสเข้าไปค้าขายและใน
ค.ศ. ๑๕๔๘ มีชนนารีเยซุอิต นิกายคนหนึ่งชื่อฟรันซิสซาเวีย ได้เข้าไปเริ่มสอน
ศาสนาคริสต์เถียน ต่อมาเกิดวิวาทระหว่างชาวญี่ปุ่นกับคนต่างประเทศ ญี่ปุ่น
เลยห้ามขาด มิให้ชาวต่างประเทศไปมาค้าขายอีกต่อไป แม้ชาวญี่ปุ่นเองจะออกไป
นอกประเทศก็ไม่ได้ จนถึงคริสต์ศักราช ๑๗๕๓ นายเรือ เปอร์ ซาคิอเมริกกันจึง
เข้าไปเจรจาขอทำการค้าขายด้วย ในครั้งนั้นญี่ปุ่นก็เริ่มทำ สัญญาให้สิทธิพิเศษ
แก่ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาในอันที่จะตั้งศาลกงสุล สำหรับชำระคดี
ชนชาติแห่งตนได้ แต่ประเทศญี่ปุ่นได้พยายามบำรุงบ้านเมืองให้มีความเจริญ
ยิ่งขึ้นเฉพาะอย่างยิ่งในการค้าอุตสาหกรรม จนเท่าเทียมอารยะประเทศทั้งหลาย
ในยุโรป ในปีคริสต์ศักราช ๑๘๘๘ ประเทศญี่ปุ่น จึงได้เซ็น สัญญากับประเทศ
ในยุโรปต่าง ๆ โดยประเทศเหล่านั้นยอมยกเลิกศาลกงสุลเสียสิ้น (๓)

(๑) ดู China Year Book คริสต์ศักราช ๑๙๒๕ หน้า ๘๓๓

(๒) ดู China Year Book ค.ศ. ๑๙๒๕ หน้า ๓๓๘

(๓) ดูคำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศของออปเปินไฮม์เล่ม ๓ หน้า ๖๐๕
พิมพ์ครั้งที่ ๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) Outline of History ของ, เฮล ยี เวลช หน้า ๘๘๓-
๘๘๓ และ Early Diplomatic Relations of U. S. A. and Japan, 1853-1865, โดย
P. J. Trout

สัมพันธไมตรีระหว่างกรุงสยามกับต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาตามพระราชพงษาวดารแล้ว จะเห็นได้ว่า ประเทศสยามได้ทำการค้าขายเกี่ยวข้องกับต่างประเทศเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปีมาแล้วในสมัยเมื่อครั้งกรุงเก่า เป็นราชธานี โดยมีทางพระราชไมตรี กับ ฝรั่งเศส โปรตุเกส ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ในพุทธศักราช ๒๐๖๐ (คริสต์ศักราช ๑๕๑๗) ชาวโปรตุเกส จึงเป็นฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับไทย อังกฤษเริ่มเข้ามาในต้นรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศราช คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๓ (ค.ศ. ๑๕๘๘)^(๑) ต่อมาก็มีชาวฮอลันดาเข้ามาทำกาการค้าขาย, ในราวปีคริสต์ศักราชเดียวกันยังมีชนชาติเชื้อชาวเอเชีย มีอาทิพวกชาวฮามันเนียน, อิหร่าน (เปอร์เซีย), แชกมตายุแต่อื่น ๆ พวกนี้เข้ามาอีก ส่วนจีนนั้นปรากฏว่าเข้ามาก่อนนานแล้ว อนึ่งชาวญี่ปุ่น ที่นับถือ ศาสนาคริสต์เคียนในสมัยนั้น ก็พลอยอพยบ เข้ามาเป็นจำนวนไม่น้อย เพราะในยุคนั้น ประเทศญี่ปุ่น ยังมีกา รังเกียจ แยกค้ำขั้มเหงผู้ถือศาสนาอื่น นอกจากศาสนาของพวกชาวพื้นเมืองอยู่^(๒) เวลาต่อมา คนต่างประเทศในกรุงสยามก็มีจำนวนมากขึ้นทุกที เมื่อเป็นเช่นนั้นประเทศต่าง ๆ ก็พยายามที่จะเจรจาขอทำสัมพันธไมตรี ทางพระราชไมตรี กับกรุงสยาม เพื่อคุ้มครอง การค้าขาย แลความ ปกติสุข

(๑) ดูพระคํานําของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือ ประชุมพงษาวดารภาคที่ ๒๗ หน้า ๕ กับพระราชพงษาวดาร กรุงรัตนโกสินทร รัชกาลที่ ๒ ฉบับ พระนิพนธ์ ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ หน้า ๒๖๑

(๒) Jurisdiction over Foreigners in Siam ของดอกเตอร์ อี.อาร์. เยมส์ ในหนังสือ The American Journal of International Law เล่ม ๑๖ ฉบับที่ ๕ หน้า ๕๘๖

ของพลเมืองของตน

แต่สัญญาทางพระราชไมตรี ของ กรุงสยามฉบับแรก เท่าที่สามารถทราบได้ คือสัญญากับบริษัทชยในเคตอิสต์อินเดียในความควบคุมของสละเตกเยเนรอลแห่งประเทศชยในเคตเนเดร์แดนตั้งนามกัน เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม คริสต์ศักราช ๑๖๖๕ ที่กรุงศรีอยุธยา โดยสัญญาฉบับนี้กรุงสยามยอมให้บริษัทผู้ผูกขาดการค้าบางประเภทได้ โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าคนของบริษัทกระทำผิดอาญาชนิดออกนกรวจ ชนในกรุงสยาม พระเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงสยามไม่มี พระราช อำนาจ ที่จะเอาตัวไปพิจารณาพิพากษาได้ แต่ต้องส่งตัวให้กับผู้เป็นประมุขของบริษัทเพื่อจะได้ตั้งโทษตามกฎหมายวิถันดา ถ้าผู้เป็นประมุขแห่งบริษัทกระทำผิดเอง พระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม จะทรงกักขังตัวไว้จนกว่าได้ส่งตัวออกกต่างไปยังผู้สำเร็จราชการ แห่งรัฐบาลเนเดร์แดน^(๑) ครั้นถึงแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กรุงสยามได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรี กับกรุงฝรั่งเศสตั้งฉบับ (สัญญาตั้งวันที่ ๓๐ ธันวาคม แดร์วันที่ ๓๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕) ที่เมืองดพบร์สัญญาฉบับแรกกรุงสยามยอมให้ชนชาติฝรั่งเศสที่เข้ามาอาศัย อยู่ในพระราชอาณาจักกร มีสิทธิเทียบส่งอนด่าสนาคริสต์เตียนได้ ส่วนสัญญาฉบับที่สองนี้ กรุงสยามยอมให้สิทธิในการที่ฝรั่งเศส จะชำระคดีพิพาทในระวางคนของเขาเองตั้งต่อไปในคดีคือ

(๑) ผู้หนึ่ง เป็นชนชาติ ฝรั่งเศส ทำการ อยู่ในบริษัท Compagnie des Indes Orientales (คือบริษัทฝรั่งเศสทำการค้าขายในตะวันออก)

(๒) คนฝรั่งเศสแม้จะไม่ได้ทำการ อยู่กับที่บริษัทดั่งนามมาแล้ว ก็ตาม แต่ไม่ได้รับราชการ ในรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม

(๓) คนฝรั่งเศสที่ไปตั้งทรัพย์ของผู้อื่น

ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่พอใจในคำตัดสิน ของหัวหน้าทางฝรั่งเศส ให้ังคการบังคับ

(๑) ดูหนังสือ Extra Territoriality in Siam ของพระยาจิตรกรรมพิเนศุ พุ. ๐๔/๒๕๖๖ และเรื่อง Jurisdiction over Foreigners in Siam ของคอกเคอร์เเยมส์ ที่อ้างข้างต้นหน้า ๕๗๗

คดีตามคำพิพากษาได้ก่อนจนกว่าจะได้กราบทูลไปยังพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และ
 พระองค์มีพระราชโองการอย่างหนึ่งอย่างใดมาเสียก่อน ถ้าคนของบริษัททำผิด
 อย่างหนึ่งอย่างใดคือชนชาติอื่นที่ไม่ใช่ฝรั่งเศส อันควรจะต้องพิจารณาถึงบทกฏ-
 หมายแล้ว จะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาก็ตามผู้พิพากษาไทยจะเป็นผู้พิจารณา
 แต่หัวหน้าฝ่ายฝรั่งเศสจะเข้ามาช่วยพิจารณาด้วย และกฎหมายที่จะใช้บังคับ
 แก่คดีนั้นก็ต้องเป็น กฎหมายไทย สิทธิพิเศษ ซึ่งกรุงสยามให้แก่อังกฤษ และ
 ฝรั่งเศสที่มีอายุต่อมาไม่ได้นานนัก ได้ถึงที่สุดลงเมื่อต้นศตวรรษที่ ๑๘ แห่ง
 คริสต์ศักราช (๑)

ดูคริสต์ศักราช ๑๖๘๘ กรุงสยามได้เซ็นสัญญากับฝรั่งเศสอีกเมื่อวันที่ ๓๓
 ธันวาคม สัญญาฉบับนี้เปลี่ยนแปลงข้อความในสัญญาฉบับเดิมบ้าง คือกรุง
 สยามยอมให้บริษัทฝรั่งเศสมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและอาญาทุกประ
 เภทในระวางคนของบริษัทด้วยกัน จะเป็นคนของฝรั่งเศสหรือไม่ก็ตาม ถ้า
 คู่ความฝ่ายหนึ่งไม่ใช่คนของบริษัท ฝ่ายฝรั่งเศสไม่มีอำนาจพิจารณา แต่
 หัวหน้าฝ่ายบริษัทมีสิทธิที่จะเข้ามาในศาลสยามและมีเสียงเด็ดขาดในคดีนั้นเมื่อ
 ต่อบาดตัวแล้ว (๒)

ในปลายรัชกาลของ สมเด็จพระนารายณ์ เกิดวาทกรรมกันขึ้นในเรื่อง
 ฐานา ครั้นสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตจึงเกิดจลาจลขึ้นในเมือง ตั้งแต่นั้นมา

(๑) ดูประชุมพงษาวดารภาคที่ ๓๕ ว่าด้วยหนังสือสัญญาค้าขายระวางประ
 เทศสยามกับประเทศฝรั่งเศสในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หน้า ๘ กับ
 หนังสือราชการของอาณาจักรสยาม (State Paper of the Kingdom of
 Siam) คริสต์ศักราช ๑๖๖๔-๑๘๘๖ หน้า ๒๓๘ หนังสือของ พระยาวิฑูร ชาติ
 ที่อ้างข้างต้นหน้า ๓๐-๓๓ ดอกเตอร์เฮมส์ หน้า ๕๘๘

(๒) ดูหนังสือ Journal of the Siam Society เล่ม ๓๔ ตอน ๒
 หน้า ๒๓,๓๐

พระเจ้าแผ่นดิน ชั้นหลังได้เลิกการ อย่งฝรั่งเสียมาก (๑) ทางไมตรีกับฝรั่งเศส จึงหยุดขงกตงแดนนมาครนถึง พ.ศ. ๒๓๓๐ (ค.ศ. ๑๗๖๗) กรุงศรีอยุธยาเสียแก่ พม่าซ้ำศึก ไทยต้องทำสงครามกับ อีสต์ระภาพอยู่ในแผ่นดินพระเจ้าตากสิน ๓๕ ปี และต้องรบพุ่ง กับ พม่ารักษาอีสต์ระภาพมาใน รัชชกาล สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ อีก ๒๘ ปี ในสมัยนั้นประจวบกับเกิดการจลาจลในประเทศฝรั่งเศส แล้วเกิด มหาสงคราม ของ พระเจ้านะโปเลียน การคมนาคม ในระวางไทย กับชาวยุโรป จึง เป็นอันหยุดไปคราวหนึ่งประมาณ ๕๐ ปี มีแต่การค้าขายกับจีนเป็นสำคัญ (๒)

ต่อมาจนถึง ค.ศ. ๑๘๒๖ ตรงกับจุลศักราช ๑๓๘๘ ปีจอ อัฐศก วันที่ ๒๐ มิถุนายน กรุงสยาม จึงได้ เริ่มเซ็นสัญญา ทาง พระราชไมตรี กับ ประเทศ อังกฤษ ตามสัญญาฉบับนอัครภาคแห่งสัญญาต่าง ได้สิทธิและมีหน้าที่เสมอกัน ปรากฏ ในข้อ ๕ แห่งสัญญาดังนี้ ".....ไทยจะไปเมืองอังกฤษ ๆ จะไปเมืองไทย ให้ทำตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองทั้งสองฝ่าย ถ้าไม่ร้ออย่างธรรมเนียม ให้ ชุนนางไทยชุนนางอังกฤษบอกอย่างธรรมเนียม ให้พวกไทยที่ไปเมืองอังกฤษ ต้อง ทำตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมเมืองอังกฤษทุกสิ่ง (๓) "

ข้อ (๖) ".....ถ้าถูกคำไทยถูกคำอังกฤษจะมีคดีขัดความสิ่งใดก็ให้ฟ้องร้อง ต่อชุนนาง เจ้าเมือง กรมการ ฝ่ายไทย ฝ่ายอังกฤษ ชุนนางเจ้าเมือง จะ ชำระตัดสินให้ตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองทั้งสองฝ่าย (๔)

วันที่ ๒๐ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ ตรงกับ จุลศักราช ๑๓๘๕ ปีมะโรง กรุง สยามได้เซ็นสัญญา ทางพระราชไมตรี กับ ประเทศสหรัฐอเมริกา หนึ่งฉบับ โดยมัตถษณะทำนองเดียวกับสัญญาอังกฤษฉบับ ค. ศ. ๑๘๒๖ ดังจะเห็นได้จาก

(๓) ดูคำแปลพระปาฐกถาเรื่องคดีของฝรั่งเข้ามาเมืองไทย ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุภาพทรงแต่งที่ รัตนาภิรมย์ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ หน้า ๓๒

(๒) ดูคำแปลพระปาฐกถา หน้า ๓๔

(๓) สัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๒๖ ข้อ ๕

(๔) สัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๒๖ ข้อ ๖

03/04/2566

ข้อความในสัญญา ข้อที่ ๘ กล่าวว่า "๑๓-๑ ชาตอเมริกันจะเข้ามาค้าขาย ณ กรุง
เทพ ๑ จะทำตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมกรุงเทพ ๑ ทุกสิ่ง (๑)"

สัญญาอเมริกัน ฉบับนี้ เป็นสัญญาฉบับสุดท้าย ซึ่งประเทศสยามมีอำนาจ
เด็ดขาดในทางพิจารณาคดี จริงอยู่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า เดิมประเทศสยาม
ได้ทำสัญญากับประเทศฝรั่งเศสไว้ครั้งหนึ่งใน ค.ศ. ๑๗๖๓ โดยยอมให้ฝรัง
เศสชำระคดี บางประเภทได้แต่สัญญาเหล่านี้ได้ถูกยกเลิกเสีย และไม่มั่นคงอย่าง
ใดแล้ว (๒) ฉะนั้นเราจึงกล่าวได้ว่า ก่อนคริสต์ศักราช ๑๘๕๕ (๓) ประเทศ
สยามมีสิทธิอย่างบริบูรณ์ ในการพิจารณาคดีทุกชนิด

(๑) สัญญาทงพระราชไมตรีกับอเมริกัน ค.ศ. ๑๘๓๓

(๒) ดอกเตอร์เฮตเคอนเฮมส์ หน้า ๕๘๘

(๓) ในปีนี้ ประเทศสยาม เริ่มยอมให้อังกฤษ ตั้งศาลกงสุลได้เป็น ประเทศ
แรก

บทที่ ๓

การเริ่มสภาพนอกอาณาเขตต์ ในกรุงสยาม

การมีสภาพนอกอาณาเขตต์ ในกรุงสยามอาจแบ่งออกได้เป็นหกยุค คือ
ยุคที่ ๓ เริ่มมีสภาพนอกอาณาเขตต์

ยุคที่ ๒ คือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ ถึง ๒๔๕๘ (คริสต์ศักราช ๑๘๙๔ จน

ถึงคริสต์ศักราช ๑๙๑๗)

ยุคที่ ๓ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๘ ถึง ๒๔๖๓ (คริสต์ศักราช ๑๙๑๗ ถึง คริสต์

ศักราช ๑๙๒๑)

ยุคที่ ๔ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๑ ถึง ๑๙๒๖)

ยุคที่ ๕ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึง ๒๔๗๗

ยุคที่ ๖ คือสมัยปัจจุบัน

ได้กล่าวในเบื้องต้นแล้วว่า สภาพนอกอาณาเขตต์ ในกรุงสยามมีขึ้น
ภายหลังประเทศอื่น ๆ ในบรรพทิศอาทิ จีน, ญี่ปุ่น, แอครุก็ ปัญหาจึงมีว่า
ก็เหตุอันใดเล่าที่ทำให้กรุงสยามต้องยอมให้สภาพนอกอาณาเขตต์หรือสิทธิในการ
ตั้งศาลกงสุลแก่ประเทศมหาอำนาจทั้งหลาย ในสมัยนั้นพ่อค้าไทยก็ดี เทศักดี
ที่มีสำนักอาศัยอยู่ในพระราชอาณาจักสยามยอมได้รับผลประโยชน์เสมอทั่วกันหมด
กล่าวคือคนไทยมีสิทธิหรือนำท้อย่างใด คนต่างด้าวก็มีเช่นเดียวกัน ทั้งหลัก
กฎหมายไทยที่ใช้อยู่ในเวลานั้น ก็ดำเนินตามหลักความยุติธรรมทั้งสิ้น ซึ่งจะ
เห็นได้จากการฟ้องกฤษฎแฉะอเมริกัน ย่อมอนุญาตให้คนของเขาขึ้นศาลสยาม
ตามสัญญาปี ค.ศ. ๑๘๒๖ และ ๑๘๓๓ ที่กล่าวมาแล้ว ตรงกันข้ามกับปรากฏ
จนทุกวันนี้ว่าเราเอาใจใส่กับเขาเพราะเห็นว่าเขาในฐานะเป็น guest ยิ่งกว่า
คนไทยเสียอีก แต่ประเทศมหาอำนาจเหล่านี้เมื่อได้รับผลประโยชน์ในประเทศต่าง ๆ
มีจนเป็นต้นเป็นพเคชออกไปอีก ก็ยอมเป็นธรรมตาอยู่เองที่จะต้องการสิทธิพิเศษ
ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นบ้าง

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่ตั้งให้ เซอร์ ยอนโบวริงเป็นราชทูตเข้ามา
เจรจาทางพระราชไมตรี ในที่สุดได้ลงนามกันเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕
โดยสัญญาฉบับนี้ประเทศอังกฤษเริ่มมีอำนาจและได้สิทธิพิเศษอย่างเต็มเปี่ยม
สัญญาอังกฤษได้มุ่งเอาประเทศต่าง ๆ เข้ามาทำสัญญาค้ำจุนอีกหลายประเทศโดย
ดำเนินแบบเดียวกับสัญญาอังกฤษแทบทั้งสิ้น มีลำดับก่อนและหลังต่อไปนี้
สหพันธรัฐอเมริกา (วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๖) ฝรั่งเศส (วันที่ ๑๕
สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๕๖) ดันมาร์ค (วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๗) ประเทศ
แซนซีเอติกริปปติก (วันที่ ๒๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๕๗) โปรตุเกส (วันที่ ๓๐
กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๕๗) เยอรมันนี (วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๖๒) เนเธอร์แลนด์
(วันที่ ๑๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๘๖๐) สเปนและนอร์เวย์ (วันที่ ๑๘ พฤษภาคม
ค.ศ. ๑๘๖๗) เบลเยียม (วันที่ ๒๘ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๖๗) อิตาลี (วันที่ ๓
ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๖๗) สเปน (วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๗๐) (๑) ตาม
สัญญาเหล่านี้ประเทศสยามยอมให้ประเทศซึ่งเป็นอัครภาคทั้งหลายมีสิทธิตั้งศาล
กงสุลสำหรับชำระคดีคนของเขาได้โดย ไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดี
อาญา

ยุคที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๓๖ ถึง ค.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๘๗๕ ถึง ๑๘๐๗)

การที่กรุงสยามยอมให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศทั้งหลายในยุคที่กล่าวมาแต่
นั้น ถ้าจะใคร่ตรองให้คิดเห็นได้ว่าสมควรอยู่ ก็อย่าว่าเขาพอจะพูดได้ว่าประเทศ
เรายังไม่รู้จักเข้าใจบทกฏหมายและนิติประเพณีของชาวตะวันตกดีและก็ดูเหมือน
จะจำเป็นอย่างที่ชาวต่างประเทศเหล่านี้จะต้องขึ้นศาลกงสุล ประกอบทั้งกรุงสยาม
ในสมัยนั้นรู้ดีว่าไม่ผู้จะได้รับความยุ่งยากอย่างไรนัก ตรงกันข้ามดูก็ทำความ
สะดวกให้ไม่น้อยในการที่ไม่ต้องกังวลกับคนของเขา แต่สภาพของประเทศสยาม
ในยุคนั้นยุคที่ ๒ คือระหว่าง ค.ศ. ๑๘๔๗ ถึง ๑๘๐๗ นั้นต่างกันมาก หากมีอยู่
ว่าสิ่งใดเหมาะสำหรับสมัยหนึ่งอาจไม่เหมาะสำหรับอีกสมัยหนึ่งก็ได้ อีกประการ
หนึ่งสัญญาเดิมทำกันไว้มุ่งหมายเฉพาะชนผิวขาวเท่านั้น โดยต่างฝ่ายมิได้คิดว่าจะ

(๑) ดูหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศนั้น ๆ กับหนังสือ
บริติชแอนด์ ฟอเริน สเตต เบเปอรัลส์ เล่ม ๔๖, ๔๗, ๕๐, ๗๒, ๕๗, ๕๓, ๖๘, และ ๕๘,

ให้ใช้บังคับในบังคับเลข (๑) แต่ต่อมาประเทศทั้งหลายต่างถือว่าใช้บังคับบุคคล
 เชื้อชาติเอเชียในบังคับของตนทั้งสิ้น ผลก็คือชนชาติเขมร ญวน ลาวที่มาจาก
 อินโดจีนชะวาทมา จึงที่เกิดที่หมาเก้าซีกเข้ามาพึ่งแผ่นดินสยามย่อมพลอยหลุด
 พันจากอำนาจศาลสยามไปด้วย กล่าวคือแม้คนเหล่านี้จะทำผิดกฎหมายสยาม
 ให้ร้ายแรงปานใด ประเทศสยามก็ไม่มีอำนาจเข้าเกี่ยวของด้วยเป็นอันขาด
 การกระทำเช่นนั้นเป็นการปลุกตั้งเสริมชนชาติเอเชียทั้งหลายที่มีภูมิฐานะ ในสยาม
 ให้เห็นช่องทางที่จะหลัดได้ง่าย อาญาเป็นอันมากพระยาภักดียานไมตรี (ดอกเตอร์
 แพรนซีส บีเชอร์) กล่าวไว้ว่า "มีคนเชื้อชาติเอเชียเป็นอันมากถึงกับอาศัย
 แอบแฝงการ เป็นคนในบังคับ ต่างประเทศเพื่อหากินในทางทุจริต" (๒)

กรุงสยามได้รู้ ตักในภัยทั้งหลายเหล่านี้ จึงได้พยายามบำรุงบ้านเมืองให้
 ดำเนินเจริญรอยตามประเทศต่าง ๆ ในเวลานี้ ผลก็คืออังกฤษยอมลดระดับสิทธิ
 บางอย่างให้แก่กรุงสยาม ตามสัญญาลงวันที่ ๓๕ มกราคม ค.ศ. ๑๘๘๕ ตรงกับ
 ปีระกา สดศักราช ๑๒๓๕ ข้อ ๒ ความว่า.....ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมีหนังสือเดินทาง
 ตามในสัญญาข้อ ๕ หรือไม่มีหนังสือเดินทางเป็นโจรผู้ร้ายในเขตแดนอังกฤษ
 เขตต์สยาม ถ้าจับตัวผู้ร้ายได้ไม่ต้องถามว่าเป็นชาติของผู้ใดต้องชำระคดีสืบตาม
 กฎหมายบ้านเมืองนั้น....." (๓)

ข้อ ๗ "คนเกิดในฝ่ายอินเดียซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษมาแต่พม่าฝ่ายอังกฤษเข้า
 ไปในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ที่ไม่มีหนังสือเดินทางสำหรับ
 คดีตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ ถ้าทำความผิดในเขตต์แดนสยามต้องชำระตามศาล
 แดงกฎหมายเมืองนั้น....." (๔)

(๑) ดูหนังสือ Extra-territoriality in Siam ของพระยาวิทูร
 ธรรมพิเนต หน้า ๒๔๗

(๒) ดูหนังสือ American Journal of International Law เล่ม ๒๒
 ฉบับที่ ๓ หน้า ๗๓

(๓) ดูหนังสือสัญญาระวางสยามกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๘๕ ข้อ ๒

(๔) ๗

ส่วนในคดีแพ่งนั้นถ้าเป็นคดีเกิดขึ้นระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับคนในบังคับสยามที่อยู่เชียงใหม่ นครดําปาง ดําพูน สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามจะตั้งผู้สมควรให้เป็นตราการที่เมืองเชียงใหม่ แด่ตราการนั้นมีอำนาจได้ชำระคดีสินความของคนในบังคับอังกฤษ พ้องคนในบังคับสยามที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครดําปาง เมืองดําพูน ถ้าคนในบังคับสยามพ้องคนในบังคับอังกฤษซึ่งมาแต่พม่า อังกฤษที่เข้าไปในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครดําปาง ดําพูนซึ่งมีหนังสือเดินทางสำหรับคดีตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ ถ้าคนในบังคับอังกฤษยอมให้ชำระที่ศาลนั้นจึงจะชำระได้ถ้าไม่ยอมให้ตราการที่เมืองเชียงใหม่ชำระคดีสิน ให้กงสุตอังกฤษที่กรุงเทพฯ หรือขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่เขตต์แดนของที่ดิน (Yoon-zaleen) ชำระคดีสิน ถ้าคนในบังคับสยามพ้องคนในบังคับอังกฤษเข้าไปอยู่ที่เมืองเชียงใหม่เมืองนครดําปางเมืองดําพูน ถ้าไม่มีหนังสือสำหรับคดีตามสัญญาข้อ ๕ ความนั้นต้องชำระตามกฎหมายบ้านเมืองนั้น (๓)

อย่างไรก็ดีสัญญาอังกฤษฉบับนี้มีอายุอยู่ไม่กี่ปีก็ได้เลิกใช้ทำกันขึ้นใหม่อีกเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ค.ศ. ๑๘๘๓ โดยอัตราภาคแห่งสัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงให้มี ศาลกงสุต อังกฤษขึ้น ที่เชียงใหม่แต่เป็น ครั้งแรก ที่เริ่มใหม่ ระเบียบ ศาลเป็น พิเศษสำหรับคนในบังคับอังกฤษทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในเชียงใหม่ นครดําปาง แด่ดําพูน ตามสัญญาฉบับใหม่นี้ยังมีข้อตกลงแก่บังคับใช้อยู่บ้าง แต่ข้อตกลงใหม่นี้ มีอาทิกคือ ขยายอำนาจศาลซึ่งตั้งขึ้นตามสัญญาฉบับ ค.ศ. ๑๘๗๔ ให้มีอำนาจรับพิจารณาคดีคนในบังคับอังกฤษทุกคนทั้งแพ่งแ่ตราอาญา ซึ่งอาศัยอยู่ในเชียงใหม่ นครดําปางแ่ด่ดําพูน โดยไม่คำนึงถึงชาติสถานที่เกิดหรือจะมีหนังสือเดินทางหรือไม่ก็ตาม ศาลที่ตั้งขึ้นเป็นศาลไทย ผู้พิพากษาเป็นไทย แต่ต่อมาให้ชื่อว่า ศาลต่างประเทศ อนึ่งกฎหมายที่จะนำปรับแก้คดีนั้นก็เป็นกฎหมายไทย แต่กงสุตอังกฤษหรือรองกงสุตมีอำนาจที่จะเข้าไปอยู่ในเวลาพิจารณาได้ แ่ด่มีเอกสารที่ขอคดีใดคดีหนึ่งซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่าย หรือ

(๓) ดูหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๗๔ ข้อ ๕

จำเลย หรือผู้ต้องหา เป็นคนในบังคับอังกฤษเอาไปพิจารณาเสียเอง (๑) ตัญญาฉบับนี้คือครุภาคแห่งตัญญาเห็นว่ามีผลดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงตกลง ขยายอำนาจศาลชนิดนี้ ออกไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ในทางเหนืออีก ๘ หัวเมือง คือเมืองน่าน, แพร่, เถิน, ระแหง, สวรรคโลก, สโงทัย, อครคีตต์ แลพิไชย กล่าวโดยย่อตามตัญญาฉบับนี้ ฝ่ายอังกฤษยอมส่งตัญญาในการที่จะพิจารณาคดีระวางคนของเขา แต่คดีผิดซึ่งคนในบังคับอังกฤษเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหา โดยฝ่ายรัฐบาลสยามตกลงให้มีศาลอุทธรณ์สำหรับพิจารณาคดีเหล่านี้ แลยอมให้กงสุลอังกฤษเข้าทำการพิจารณาคดีอุทธรณ์ ร่วมกับผู้พิพากษาฝ่ายสยาม ความสามารถของผู้พิพากษาฝ่ายสยาม มีเพียงใด ย่อมวัดได้จากจำนวนคดีที่ฝ่าย กงสุลอังกฤษได้ถอนไปปรากฏว่ามีน้อยที่สุด

ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๘๓ จนถึง ค.ศ. ๑๘๘๗ ฝ่ายเราไม่ได้ทำตัญญา กับ ประเทศใดอีกเลยในเรื่องอำนาจศาลพิเศษ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๘๗ กรุงสยามได้เซ็นตัญญา กับประเทศญี่ปุ่นฉบับหนึ่ง ตามตัญญากรุงสยามยอม ให้เจ้าพนักงานกงสุลญี่ปุ่นทำการมีอำนาจศาลเหนือคนในบังคับญี่ปุ่น ในกรุงสยาม ไปจนกว่าจะได้จัดธรรมเนียมใหม่ในกระทรวงให้บริบูรณ์แล้ว คือว่าจนถึงเวลา ที่ได้ใช้กฎหมายพระบรมราชโองการโทษ ๓ (ประมวลกฎหมายลักษณะ อาชญา) พระบรมราชโองการแพ่งพลเรือน (ประมวลกฎหมายแพ่ง) เจ็ดไว้แต่ ลักษณะสามมีบริยาแต่ลักษณะมฤตก ๓ พระบรมราชโองการระบวงชำระความแพ่ง ๓ (ประมวลวิธีพิจารณาคความแพ่ง) กับพระบรมบัญญัติคดีธรรมทั้งหลาย (๒) ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ ในตอนต้นแล้วว่า ญี่ปุ่นเพิ่งจะได้สิทธิบริบูรณ์ ที่จะ พิจารณาคดีคนต่างประเทศทั้งหลายเมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๗ ฉะนั้นตามตัญญาฉบับนี้ จึงเห็นได้ว่าญี่ปุ่น ในขณะที่ทำตัญญา กับประเทศสยาม ได้สิทธิตั้งศาลกงสุลชำระคดี คนของเขานั้น ญี่ปุ่นเองยังหาได้เลิกสภาพนอกอาณาเขตต์ของคนไม่

(๓) ตัญญา กับอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๘๓ ข้อ ๘
 (๔) ญี่ปุ่นที่กตัญญาไปร โท โทระวางประเทศสยามกับญี่ปุ่น, ค.ศ. ๑๘๘๗ (ว.ศ. ๓๓๒)

ต่อมากรุงสยามได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ มีลำดับ
 ต่อไปนั้นคือ เนเธอร์แลนด์ (วันที่ ๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๐๓) ฝรั่งเศส (วันที่
 ๑๓ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๐๔) ตันมาร์ก (วันที่ ๒๕ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๐๕)
 แอติคาเลีย (วันที่ ๘ เมษายน ค.ศ. ๑๘๐๕) สัญญาเหล่านี้เป็นต้นของเดี่ยวยุติสัญญา
 กับอังกฤษ มี ค.ศ. ๑๘๘๓ คือให้มั่งคั่งต่างประเทศสำหรับพิจารณาคดีคนในบังคับ
 บังคับประเทศนั้น เช่นสัญญากับฝรั่งเศสมีความว่า คดีเกี่ยวกับคนในบังคับ
 ฝรั่งเศส (รวมทั้งพลเมืองฝรั่งเศส) ในเชียงใหม่ นครลำปาง ลำพูน น่าน
 จะต้องพิจารณากันในศาลต่างประเทศของสยามกงสุลมีอำนาจที่จะเข้าไปนั่งฟังการ
 พิจารณาได้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม นอกจากนี้ถ้าจำเลยเป็นคน
 ฝรั่งเศสหรือในอารักขาฝรั่งเศส กงสุลอาจถอนคดีไปพิจารณาที่ศาลกงสุลได้
 ส่วนในมณฑลอื่นนอกจากนี้แต่การพิจารณาก็ดำเนินตามเดิม (คือตามสัญญา
 เก่า) คือในคดีแพ่งหรืออาชญาทั้งหลายซึ่งฝ่ายเขาเป็นจำเลยแล้ว ศาลกงสุลเป็น
 ผู้พิจารณาแต่สำหรับคดีแพ่งถ้าจำเลยเป็นคนไทย โจทก์ต้องไปฟ้องที่ศาลคดีต่าง
 ประเทศ (ซึ่งเป็นศาลไทย) การอุทธรณ์คดีจากศาลต่างประเทศหรือศาลคดีต่าง
 ประเทศ ต้องอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ของสยามซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ (๑)
 ยุคที่ ๓ ว่าง พ.ศ. ๒๔๔๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๘๐๗ ถึง ๑๘๒๘)

ในยุคนั้นคือระหว่าง ค.ศ. ๑๘๐๗ ถึง ค.ศ. ๑๘๓๘ ความเจริญของ
 กรุงสยามได้ดำเนินอย่างรวดเร็วมีอาทิ การคมนาคม กับต่างประเทศ การ
 ขดประทาน การศึกษา การปกครองและเฉพาะอย่างยิ่งในการศาลยุติธรรม
 โดยรัฐบาล สยามได้ลงมือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการ ศาลยุติธรรม มาแล้ว ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๓๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒) โดยได้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น จัดวางระเบียบ
 ศาลใหม่ หาผู้รักษาหมายชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส เบดเยียม และญี่ปุ่น มาเป็น
 ที่ปรึกษากฎหมาย ประจำศาลต่าง ๆ กระทรวงยุติธรรมจึงยังมีหน้าที่
 สำคัญขึ้นทุกที ในยุคนั้นการร่างกฎหมายและการสอนวิชากฎหมายก็มารวม
 อยู่ในกระทรวงยุติธรรมด้วย ได้มีพระราชกำหนดกฎหมายออกหลายฉบับ

(๑) กฎสัญญาฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๘๐๔ ข้อ ๓๒

ทดัดแปลงแก้ไขข้อพิจารณา ของศาลยุติธรรมให้ชัดเจนและทศการศาลยุติธรรม ให้เจริญเห็นลำดับมาดั่งนั้นว่า เป็นกิจการอันสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ (๓)

ในปี ค.ศ. ๑๙๐๗ กรุงสยามได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสอันฉบับหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม โดยฝ่ายฝรั่งเศสยอมขยายอำนาจศาลสยามออกไปอีก คือให้ศาลสยามธรรมดา (ไม่ใช่ศาลต่างประเทศ) มีอำนาจพิจารณาคดีบุคคลในบังคับ หรืออารักขาฝรั่งเศสทั้งหมดในกรุงสยามซึ่งได้จดทะเบียนที่สถานทูตฝรั่งเศสภายหลังสัญญาฉบับนี้ เว้นไว้แต่ผู้จดทะเบียนก่อนสัญญา หรือบุคคลที่อยู่ในมณฑลอุดร และอีสาน จระกทะเบียนก่อน หรือหลังสัญญา ก็ตามต้องขึ้นศาลต่างประเทศ โดยกงสุลมีสิทธิดำเนินการถอนคดีนั้น ๆ ได้ตามสัญญาเดิม ปี ค.ศ. ๑๙๐๘ แต่สิทธิเช่นว่านั้นไม่ถ้าในคดีนี้เกี่ยวกับประมวลกฎหมาย ซึ่งประเทศสยามได้ ประกาศใช้และได้ แจ้งให้สถานทูตฝรั่งเศสทราบแล้ว ศาลต่างประเทศนี้ จะเด็กต่อเมื่อได้ประกาศใช้ ประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้ว การอุทธรณ์คดีให้อุทธรณ์ ไปยังศาลอุทธรณ์ที่ศาลกรุงเทพ ฯ ในคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์จะต้องมีผู้ พินิจพิพากษาอายุโรปตงนามต่อนาย.

ตามสัญญากับฝรั่งเศสฉบับนี้ จึงเห็นได้ว่ากรุงสยามเริ่มได้สิทธิในการพิจารณาคดีคนในบังคับต่างประเทศคืนมาบ้างแล้ว คือคนในอารักขาหรือบังคับฝรั่งเศส แต่กรุงสยามก็ได้ให้สิ่งตอบแทนบ้างคือยกเมือง พระตะบอง, เข็ยมราชบุรี, และศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดีสำหรับคนในบังคับหรืออารักขาที่เป็นชาวยุโรปแต่ศาลสยามยังไม่มีอำนาจเลย.

วันที่ ๓๐ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๐๘ (ว.ศ. ๑๒๘) กรุงสยามได้เซ็นสัญญากับประเทศอังกฤษ ฉบับหนึ่งมีข้อความกล่าวถึงอำนาจ ศาลต่างประเทศ กล่าวเช่น

(๓) ดูหนังสือว่าด้วยกฏตรวจชำระ และร่าง ประมวลกฎหมายในกรุงสยามหน้า ๑๓,๑๔,๒๕๖๖ ในคราวมหาอำมาตย์ตรี พระยามโหสถศรีพิพิธนั้นปลดปล่อยของกระทรวงยุติธรรมเป็นพระยาอินซึ่งช้า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

คดี ซึ่งได้ใช้ช้อยู่แต่ในมณฑลฝ่ายเหนือโดยสัญญาปี ค.ศ. ๑๘๘๓ นั้นให้ขยาย
ออกใช้ ถึงคนใน มังคัมอังกฤษ ทุกคนที่ได้ จดทะเบียนไว้ ที่สถักกงสุลอังกฤษ ก่อน
วันที่ ๑๐ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๐๘ (คือวันลงนามในสัญญานั้น) ส่วนคนอังกฤษ
ทุกคนที่จดทะเบียนภายหลังสัญญาจะต้องขึ้นศาลไทยบรรดา แดงสิทธิของตนค้
นั้นยังคงมีอยู่จนกว่ากรุงสยามจะได้ใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้ว (๑) อนึ่ง
ตามมาตรา ๕ แห่งโปรโตโคลท้ายสัญญาฉบับนี้ได้ตกลงกันว่า แต่ในคดีทุกคดี
จะเป็นในศาลต่างประเทศก็ดี หรือศาลไทยบรรดาก็ดี ซึ่งคนในมังคัมอังกฤษ
เป็นจำเลย หรือผู้ต้องหาแล้ว จะต้องมีการปรึกษาทนายชาวยุโรปนั่งพิจารณา
ในศาลชั้นต้นหนึ่งนาย ในคดีที่ชนชาติอังกฤษหรือคนในมังคัมอังกฤษที่ไม่ใช่เชื้อ
สายชาวเอเชียเป็นคู่ความจะต้องมีการปรึกษาทนายยุโรปนั่งในฐานะเป็นผู้พิพากษาใน
ศาลชั้นต้นหนึ่งนาย แดงถ้าคนในมังคัมประเภทนั้นเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาแล้ว
คำพิพากษานั้นต้องเป็นไปตามความเห็นของที่ปรึกษาผู้นั้น ที่ปรึกษาชาวยุโรป
เหล่านั้นเป็นข้าราชการของสยาม ซึ่งแปลว่าอยู่ในความมังคัมบัญชาของรัฐบาล
สยามทุกสิ่งทุกประการ สัญญาฉบับนี้เรียกได้ว่าอังกฤษยอมงดละสิทธิพิเศษให้แก่
กรุงสยามบ้าง แต่ประเทศสยาม ก็ได้สิทธิบางอย่าง เช่นเดียวกับสัญญา
ฝรั่งเศสคือ ๓ - ตั้งแต่วันทำสัญญานี้เป็นต้นไปประเทศสยามต้องจ้างที่ปรึกษา
ชาวยุโรป (โดยมากเป็นชาวฝรั่งเศสและอังกฤษ) เข้ามานั่งประจำในศาลไทย
ในกรณีที่คนในมังคัมอังกฤษเป็นจำเลยหรือคนในมังคัมอังกฤษที่ไม่ใช่เชื้อสายชาว
เอเชียเป็นคู่ความ ๒ - คนในมังคัมอังกฤษจะต้องเริ่มมีเอกสิทธิทั่วไปในพระราช
อาณาจักสยาม เช่นเดียวกับคนพื้นเมือง มีอาทิสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการ
อาศัยและเดินทาง (๒) ๓ - "รัฐบาลสยามยอมโอนให้แก่รัฐบาลอังกฤษบ้านคา
อำนาจ ซอบธรรม ฐานที่เป็นเจ้าใหญ่ปกครอง บ้างกัน แดงมังคัม บัญชาอันมีอยู่
เหนือเมืองกตันทัน เมืองตรังกานู เมืองไทรบุรี เมืองปรีศ และเกาะที่ใกล้เคียง
เมืองเหล่านั้น" (๓)

(๑) ดู สัญญาอังกฤษคริสต์ศักราช ๑๘๐๘ ข้อ ๕-๖
(๒) โปรโตโคล ข้อ ๖
(๓) ดู สัญญาอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๐๘ ข้อ ๓

03/04/2566

สรุปความตามสัญญาฉบับนี้ซึ่งอังกฤษยอมให้ประเทศสยามมีสิทธิ

๑- พิจารณาคัดคนในบังคับอังกฤษทุกคน โดยให้เป็นหน้าที่ของ ศาลต่างประเทศ

๒- คัดทุกคดีที่คนในบังคับเป็นจำเลย ทางแพ่งหรืออาชญาคดี ต้องมีทนายทนายยุโรปนั่งในศาลชั้นต้น แต่ถ้าคนในบังคับอังกฤษนอกจากชาวเอเชียเป็นคู่ความที่ปรึกษาต้องนั่งในฐานะเป็นผู้พิพากษา และมีเสียงมากกว่าผู้พิพากษาอื่น

ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่ากรุงสยามได้พยามทำนุบำรุงบ้านเมือง เพื่อให้ทัดเทียมอารยะประเทศทั้งหลายมีการศาลเป็นอาทิ โดยได้เห็นแล้วว่า ประเทศญี่ปุ่นได้ใช้วิธีจัดการศาลจนเรียบร้อยภายในเวลา ๕๐ ปี ญี่ปุ่นก็เลิกมีศาลกงสุลเสียได้ดังจะเห็นได้จากพระราชประวัติในประมวลกฎหมายอาชญา ปี ร.ศ. ๑๒๗ ความว่า ".....ความลำบากด้วยเรื่องอำนาจศาลกงสุล เช่นว่ามานั้นยอมมีทุกประเทศ ที่ได้ทำสัญญาโดยแบบอย่างอันเดียวกันแต่ต่างมีความประสงค์อย่างเดียวกัน ที่จะหาอุปายเลิกต่างวิธีศาลกงสุลต่างประเทศให้คนทั้งหลายไม่ว่าชาติใด ๆ บรรดาอยู่ในประเทศนั้น ๆ ได้รับประโยชน์อยู่ในอำนาจกฎหมายและอำนาจสำหรับบ้านเมืองแต่อย่างเดียวกัน ประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มคิดอำนาจจัดการเรื่องมาก่อนประเทศอื่น โดยวิธีเลือกหาเนติบัณฑิตต่างประเทศที่ชำนาญระเบียบกฎหมายฝรั่งมารับราชการเป็นที่ปรึกษาทำการพร้อมด้วยข้าราชการญี่ปุ่น ช่วยกันตรวจชำระกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นจัดเจ้าระเบียบเรียบเรียงให้เป็นแบบแผนวิธีทำนองเดียวกับกฎหมายที่ใช้ในประเทศฝรั่ง โดยมากทั้งจัดการศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามสมควรแก่ปัจจัยมันสมัยทั่วไปในประเทศญี่ปุ่น เมื่อประเทศทั้งปวงได้เห็นว่าการกฎหมายและศาลของญี่ปุ่นเป็นระเบียบแบบแผนเรียบร้อยดีแล้ว ก็ยอมแก้สัญญายกเลิกอำนาจศาลกงสุล ให้คนในบังคับต่างประเทศอยู่ในอำนาจและศาลญี่ปุ่นแต่นั้นมา มีประเทศญี่ปุ่นที่เลิกอำนาจศาลกงสุลต่างประเทศได้ด้วยอุปาย ที่จัดการดังกล่าวมานั้นเป็นปฐมและเป็นทางที่ประเทศอื่น ๆ อันได้รับความลำบากอยู่ด้วยวิธีศาล กงสุล ต่าง ประเทศเข้มาตั้งในบ้านเมืองจะดำเนินตามให้สำเร็จประโยชน์

อย่างเดียวกันได้ ด้วยเหตุเหล่านี้จึงโปรดให้หาเนติบัณฑิตผู้ชำนาญกฎหมาย
ต่างประเทศเข้ามารับราชการทดแทนนาย....." (๑) มีอาทิท่านเจ้าพระยา
อภัยราชา (ม. โรแดงยัคคิมินซ์) นักปราชญ์กฎหมายชาวเบตเยียมเข้ามาเป็น
ที่ปรึกษาาราชการแผ่นดิน ม. วิชาติเกอกแปลตริกเนติบัณฑิตเบตเยียม, พระยา
มหิศร (หมอโตกัจมาเซา) เนติบัณฑิตญี่ปุ่น, มองซิเออร์ยอชปาคุ และผู้เชิญ
ชาวมุสลิมชาวยุโรปอื่น ๆ อีกหลายนายเข้ามาช่วยเหลือเรื่องมอญกับข้าราชการ
ไทยในแผนกกฎหมายมีอาทิพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์(๒)และ
จำนวนนักเรียนไทยซึ่งรัฐบาลสยามส่งออกไปศึกษาวิชานิติศาสตร์ในต่างประเทศ
มีจำนวนไม่น้อย ท่านเหล่านี้ได้กลับเข้ามารับราชการสนองพระเดชพระคุณดำรง
ตำแหน่งสำคัญ ๆ นับว่าเป็นหลักแต่กำลังของราชการค้ายุคศิครมอย่างยิ่งในชั้น
ประมวลกฎหมายที่ประกาศใช้แล้วในยุคนั้นคือ ประมวลกฎหมายลักษณะอาชญา
ร.ศ. ๓๒๗ (ค.ศ. ๑๘๐๘) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓-๕ (จำกัด
ลักษณะ และ บุคคล เป็นต้น) เริ่มประกาศใช้เมื่อวันที่ ๓๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖
ประมวลแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓ (จำกัดโดยเอกเทศสัญญา ฯลฯ) ประกาศใช้
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ประมวลแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๔ (จำกัดโดยลักษณะทรัพย์สิน) ซึ่ง
ได้ประกาศแล้วและให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นไป บรรพ
อื่น ๆ ยังร่างอยู่ในการตรวจและชำระร่างกฎหมายเหล่านี้ กรรมการได้ศึกษา
หลักกฎหมายไทยในชั้นต้นคือบทและที่ปรากฏจากคำพิพากษาของศาลเทียบเคียง
กับหลักกฎหมายต่างประเทศมีอาทิ กฎหมายฝรั่งเศส อังกฤษ หลักกฎหมายใหม่
ในประมวลกฎหมายดีดส์ และญี่ปุ่น ทั้งข้อบัญญัติในประมวลกฎหมายเยอรมัน
อิตาลี เนเธอร์แลนด์ อเมริกา ฯลฯ เหล่านี้ได้นำมาพิจารณาประกอบด้วย เลือ
กรวบรวมแต่ที่เห็นว่าจะใช้การได้ สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้อง การ ของประเทศ
ครบโดยกว้างถ้าเร้าจนเป็นรูป ก็ตีพิมพ์ร่างนั้นแจกแก่กรรมการไปศึกษาทบท
นก่อน ภายหลังได้นัดประชุมตรวจพิจารณาปรึกษาว่าร่างบทไหนอันไหนอันไหน

(๑) กฎหมายรัชกาลที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๗ หน้า ๑๓๖-๑๓๗

(๒) ดูหนังสือบทบัญญัติเล่ม ๕ ตอนที่ ๗ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓ หน้า ๕๔๗

ที่เรียบร้อยดีแล้วจึงนำร่างนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย (๑) นอกจากการ
 ร่างประมอดกฎหมายแต่จกรร่างกฎหมาย (เคยวนเปลี่ยนเป็นคณะกรรมการ
 กฎฎีกา) ยังมีหน้าที่ตรวจพิจารณาบทกฎหมายพระราชบัญญัติ, กฎกระทรวง
 ซึ่งจะได้ออกไปภายนอกด้วย ตามกระแสพระบรมราชโองการลงวันที่ ๓๘ กันยายน
 พ.ศ. ๒๔๖๖ มีใจความว่าเพื่อให้ถูกต้องด้วยวิธีเรียบเรียงบันดาพระราชบัญญัติหรือ
 กฎกระทรวงซึ่งเจ้ากระทรวงทบวงกรมจะเรียบเรียงขึ้นให้ตั้งยกร่างกฎหมาย
 เพื่อตรวจแก้หรือยกร่างขึ้นใหม่ให้เป็นการแน่นอนว่าถูกต้องด้วยหลักทางการและ
 เป็นการสม่ำเสมอแล้ว จึงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ ได้มีกระแส
 พระบรมราชโองการลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ความว่าถ้ากระทรวงทบวง
 กรมใดประสงค์จะคิดการใหม่ หรือเป็นการเปลี่ยนรัฐประศาสน์นโยบายเดิมแล้ว ให้
 ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นเสียก่อนขึ้นหนังสือปรึกษาในเสนาบดีสภาหรืออธิรัฐ
 มนตรีสภาเมื่อความเห็นนั้นได้รับอนุมัติแล้ว จึงคิดร่างกฎหมายโดยละเอียด
 ต่อไป ฯลฯ (๒) กรมร่างกฎหมายนี้มีเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นนายก
 กรรมการ โดยตำแหน่ง กับมีกรรมการทั้งไทยและชาวต่างประเทศอีกหลาย
 ท่าน (๓)

เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ (ค.ศ. ๑๙๑๗) กรุงสยามได้เข้าร่วม
 ในงานมหายุทธสงครามเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตร ทำสงครามกับประเทศเยอรมันนี้
 ครั้นเมื่อเลิกสงครามแล้วตามสัญญาสันติภาพที่แวร์ซายลงวันที่ ๒๘ มิถุนายน
 ค.ศ. ๑๙๑๘ ระวังสัมพันธมิตรแต่สหภาพประเทศทั้งหลายกับเยอรมันนี้ในหมวด ๓
 มาตรา ๑๓๕ มีความว่าเยอรมันยินยอมรับเงื่อนไขข้อสัญญา, อนุสัญญาและข้อ

(๑) ดู หนังสือว่าด้วยการตรวจชำระและร่างประมอดกฎหมาย ในกรุงสยาม
 หน้า ๒๔-๒๕ ซึ่งแจกเมื่อคราวมหาอำมาตย์ตรี พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ ปัด
 ทูลฉดของกระทรวงยุติธรรมเป็นพระยาอินทขันธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

(๒) ดู หนังสือเดิมเดียวกัน หน้า ๒๓-๒๒

(๓) ดู หนังสือว่าด้วยการตรวจชำระ และร่างประมอดกฎหมายในกรุง
 สยาม หน้า ๒๓-๒๒

ตกลงทั้งหมดกับประเทศสยามแต่สิทธิอำนาจและเอกสิทธิ์ทั้งหมดซึ่งมีอยู่ เนื่องจาก ข้อตกลงนั้น ๆ แตรวมทั้งสิทธิในการตั้งศาลกงสุลเป็นอันดับสูงสุดตั้งแต่วันที่ ๒ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๖๖ ส่วนข้อความในสัญญาที่ออกช่วยแต่ยังการก็มีลักษณะ เช่นเดียวกัน

ครั้งนเรียกได้อากรุงสยามเริ่มได้สิทธิบริบูรณ์แล้วในเรื่องอำนาจศาลเกี่ยวกับคนในบังคับเยอรมันนี้, ออกช่วยแต่ยังการ ก่อร่างคือคนในบังคับประเทศเหล่านี้ต้องขึ้นศาลไทยขรรวมศาลทุกประการ

ยุคที่ ๔ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๐ ถึง ค.ศ. ๑๙๒๖)

สัญญาใหม่กับสหพันธรัฐอเมริกา รุ่งขึ้นอีกมีหนึ่งคือเมื่อวันที่ ๓๖ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) กรุงสยามจึงได้ทำสัญญาใหม่กับประเทศสหพันธรัฐอเมริกาฉบับหนึ่ง ตามสัญญาฉบับนั้นนอกจากมีข้อความอื่น ๆ ซึ่ง เป็นไปในทางให้กรุงสยามได้รับความเสมอภาคแล้ว ยังมีข้อตกลงกันถึงเรื่อง อำนาจศาลด้วยดังปรากฏในข้อความต่อท้ายสัญญา ไปร โค โคลด์ว่าด้วยอำนาจศาล สำหรับใช้แก่คนอเมริกันแต่คนอื่น ๆ ที่สมัครอยู่ในบ่อนักอเมริกาในกรุงสยาม ข้อ ๑ "วิธีอำนาจศาลซึ่งได้ตั้งไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจนบัดนี้สำหรับใช้ต่อคน ชาวพื้นเมืองสหพันธรัฐอเมริกาก็ดี กับทั้งอำนาจแต่ความยกเว้นซึ่งคนชาวเมือง สหพันธรัฐอเมริกาเคยได้มีอยู่บัดนี้ว่าเป็นส่วนหรือเป็นของสำหรับกับวิธีอำนาจศาล ที่กล่าวนั้น ต้องเป็นอันเลิกขาดแต่ตั้งตั้งลงณวันที่ได้แตกเปลี่ยนสัญชาตินั้นสัญญา ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว (แตกเปลี่ยนสัญชาตินั้นเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔) ตั้งแต่บัดนั้นสืบไปบรรดาคนชาวเมืองสหพันธรัฐอเมริกาก็ดี บริษัทหรือพวกหุ้น ส่วนหรือส่วนมากทั้งหลายก็ดีซึ่งสมัครอยู่ในความบ่อนักอเมริกาในกรุงสยาม นั้น ต้องอยู่ในอำนาจศาลสยาม" แต่ "ข้อ ๒ ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปจนเวลาที่ประกาศใช้ ประมวลกฎหมายฝ่ายสยามทั้งหลายกล่าวคือ ประมวลกฎหมายอาญาประมวล กฎหมายแพ่งกับการค้าขาย ประมวลกฎหมายกระบวนพิจารณา กับพระธรรมนูญ ศาลนี้ ก็มีกำหนดไม่เกินกว่า ๕ ปีภายหลังประกาศนั้น ฝ่ายสหพันธรัฐอเมริกา ถ้าคิดเห็นสมควรที่จะกระทำเพื่อประโยชน์ในการยุติธรรมเมื่อใด ก็ให้ทุกหรือ

กงสุลเขียนเป็นหนังสือถึงผู้พิพากษาแห่งศาล ซึ่งพิจารณาความค้างอยู่ยังไม่แล้ว
 ในคดีที่คนชาวอเมริกัน หรือบริษัท หรือพวกหุ้นส่วน หรือสมาคมที่สมัครอยู่ใน
 ในบ่อนักของอเมริกันเป็นจำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีที่ค้างอยู่ในศาล
 สยามใด ๆ ก็ได้ยกเว้นแต่ศาลฎีกาจึงถอนไม่ได้ ๑๓ (๑) นอกจากนั้นคดีที่ได้ถอน
 ไปพิจารณากันที่ศาลกงสุลนั้น จะต้องใช้กฎหมายสยามที่ได้ประกาศใช้แล้วจน
 บังคับ รวมความตามสัญญาอเมริกัน ฉะนั้นประเทศสยามได้เด็กอำนาจ
 ศาลกงสุลอเมริกัน ซึ่งมีอยู่ตามสัญญาเก่าปี ค.ศ. ๑๘๕๖ เสีย โดยคนอเมริกัน
 ทุกคนต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยามธรรมดา แต่เพื่อเป็นเหตุประกันความยุติ
 ธรรมอย่างดีที่สุด กรมสยามยอมให้ฝ่ายเขามีสิทธิถอนคดีไปพิจารณาที่ศาลกงสุล
 ได้ แต่ต้องเป็นคดีภายในชั้นศาลอุทธรณ์ได้ แต่มีกำหนดเวลานับตั้งแต่ประเทศ
 สยามประกาศใช้ประมวลกฎหมายครบแล้วอีก ๕ ปี และเฉพาะในคดีที่คน
 อเมริกันเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหา

สัญญาฉบับใหม่กับประเทศญี่ปุ่น

ลพทศกักราช ๒๔๖๖ กรมสยามได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศ
 ญี่ปุ่นอีกเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม (แตกเปิดยื่นสัตยาบันวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๗)
 สัญญาฉบับนี้ยกเลิกสัญญาเก่าปี ค.ศ. ๑๘๘๘ โดยญี่ปุ่นยอมให้คนของเขาอยู่
 ใต้อำนาจศาลไทยธรรมดา แต่การถอนคดีก็ดำเนินตามแบบสัญญาอเมริกันทุก
 ประการแต่มีข้อที่ควรสังเกตคือ สัญญาฉบับนี้ต่างกับสัญญาเก่าอยู่หน่อย ตาม
 สัญญาเก่าสิทธิต่าง ๆ เกี่ยวกับศาลพิเศษเป็นอันสิ้นสุดลงเด็ดขาดเมื่อกรมสยาม
 ได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้ว แต่สัญญาฉบับใหม่นี้ให้สิทธิ
 ถอนคดีมีอยู่ต่อไปจนกว่าจะได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายครบบริบูรณ์แล้ว
 และต่อจากนั้นไปอีก ๕ ปี

(๑) ดู ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๓๗ หน้า ๒๓๕-๒๓๖

สัญญาฉบับใหม่กับประเทศฝรั่งเศส

ในวันที่ ๓๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๖๗ ค.ศ. ๑๘๖๕ กรุงสยามได้ทำสัญญาใหม่กับประเทศวิบับติกฝรั่งเศส โดยมีข้อความทำนองเดียวกับสัญญาอเมริกัน ค.ศ. ๑๘๒๐ แต่มีความต่างกันในเรื่องอำนาจศาลอยู่บ้าง คือตามข้อ ๓ แห่งโปรโตคอล จนกระทั่งถึงเวลาที่ประเทศสยามประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวแล้ว พลเมืองฝรั่งเศสตลอดทั่วพระราชอาณาจักรสยามจะต้องขึ้นศาลพิเศษชื่อว่าศาลต่างประเทศซึ่งเป็นศาลของสยาม แต่พนักงานทศหรือกงสุลฝรั่งเศสมีสิทธิถอนคดีได้ชั่วคราว ๕ ปี นับแต่วันที่อำนาจนั้นเป็นต้นไป (๑)

ส่วนชาวเอเชียในบังคับแต่ในอารักขาของฝรั่งเศสซึ่งตั้งถิ่นอาศัยอยู่ในมณฑลอุดรแต่อดีตนานี้จะได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยามเมื่อวันเดือนปีใด ๆ ก็ดี กับทั้งชาวเอเชียในบังคับแต่ในอารักขาฝรั่งเศสที่ตั้งถิ่นอาศัยอยู่นอกมณฑลที่อำนาจนั้น แต่ได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยามก่อนวันที่ ๒๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๖๗ อันเป็นวันที่ได้ตกลงนามกันในหนังสือสัญญาฉบับนี้ได้ทำกันในระวางสยามกับฝรั่งเศสมาแต่บัดนั้น จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลต่างประเทศ ภายในบังคับแห่งข้อ ๕ ซึ่งมีกำหนดไว้ในข้อ ๔ แห่งโปรโตคอลฉบับนี้ ภายหลังจากที่กล่าวข้างต้นคนเหล่านี้ จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยามธรรมดา (๒)

ชาวเอเชียในบังคับแต่ในอารักขาฝรั่งเศสที่ตั้งถิ่นอาศัยอยู่นอกมณฑลอุดรแต่อดีตนานี้ได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศสภายหลังจากวันที่ ๒๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๖๗ กับคนในบังคับแต่ในอารักขาฝรั่งเศสที่ไม่ใช่ชาวเอเชียเหล่านี้จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลธรรมดา แต่ไม่มีสิทธิพิเศษอย่างไร (๓)

-
- (๑) ดู โปรโตคอลแนบท้ายสัญญาระวางกรุงสยามกับฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๘๖๕ (พ.ศ. ๒๔๐๘) ข้อ ๓ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ หน้า ๓๒๒-๓๒๓
 - (๒) ดู โปรโตคอล ข้อ ๒
 - (๓)

สัญญาฉบับใหม่กับประเทศอังกฤษ

วันที่ ๓๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ กรุงสยามได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศอังกฤษ มีลักษณะแบบเดียวกับสัญญาอเมริกันในโปรโตคอลว่าด้วยอำนาจศาลตัดสินท้ายสัญญามีความดังนี้

ข้อ ๑) วิชาอำนาจศาลซึ่งได้ตั้งไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจนบัดนี้ สำหรับใช้ต่อกันในบังคับอังกฤษกับทั้งเอกอัครราชทูต และความยกเว้นและความคุ้มกันต่างๆ ซึ่งคนในบังคับอังกฤษในกรุงสยามมีอยู่บัดนี้ เป็นส่วน หรือ เป็นของ สำหรับกับวิชาอำนาจศาลที่กล่าวมานั้น ต้องเป็นอันเลิกขาด และสิ้นสุดลง ในวันที่ได้แตกเปิดสนธิสัญญานี้ของสัญญาที่กล่าวมาแต่ข้างต้น (ได้แตกเปิดสนธิสัญญานี้เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘) และตั้งแต่นั้นสืบไปนั้นคนในบังคับอังกฤษ และองค์คณะ และบริษัท และบุคคลทั้งหลายในอารักขาของอังกฤษในกรุงสยามนั้น จะต้องขึ้นอยู่ในอำนาจศาลฝ่ายสยาม (๓)

ข้อ ๒) จนกระทั่งถึงเวลาที่จะได้ประกาศและเริ่มอันเริ่มใช้ประมวลกฎหมายสยามทั้งหมด..... ๑๓ ๖..... กับมีกำหนดค่อนขึ้นไปอีก ๕ ปี แต่ไม่เกินกว่า ๕ ปี ฝ่ายสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษ ถ้าเห็นสมควรที่จะกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเมื่อใด จะให้พนักงานทูตเอกสูงสุดของพระองค์ในกรุงสยามทำคำขอเป็นหนังสือถึงผู้พิพากษาแห่งศาล ซึ่งพิจารณาคดีค้างอยู่ยังไม่แล้วในคดีคนในบังคับอังกฤษ หรือองค์คณะ หรือบริษัท หรือสมาคมอังกฤษ หรือบุคคลในอารักขาของอังกฤษเป็นจำเลย หรือผู้ต้องหาเพื่อถอนคดีที่ค้างอยู่ในศาลสยามใด ๆ ก็ได้ เว้นแต่คดีสูงสุด หรือคดีฎีกาถอนไม่ได้

คดีเช่นนั้นเมื่อถอนแล้วจะต้องโอนมาให้พนักงานทูตหรือกงสุลนั้นพิจารณาตัดสิน และอำนาจศาลสยามในคดีเช่นนั้นจะไม่มีแต่ขณะนั้นไปคดีใด ๆ ที่ได้ถอนแล้วดังนี้ พนักงานทูตหรือกงสุลนั้นจะได้ว่ากล่าวให้สำเร็จไปตามกฎหมายอังกฤษยกได้แต่คดีนั้นจะมีข้อบังคับไว้ในประมวลกฎหมาย หรือกฎหมายทั้งหลาย

(๓) ดูโปรโตคอลตัดสินท้ายสัญญาอังกฤษปี พ.ศ. ๒๔๒๕ ข้อ ๓

ของกรุงสยามซึ่งได้ประกาศและใช้ตามระเบียบ และเนื้อความในบทกฎหมาย
นั้น ๆ ได้แจ้งความให้สถานทูตอังกฤษณกรุงเทพฯ ทราบแล้ว ฉะนั้นอำนาจหรือ
กรรมสิทธิ์ที่บุคคลจะได้อาจจะเสียนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมายสยาม.....(๓)

ข้อ ๓ คดีอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นในบังคับคดีที่คนในบังคับอังกฤษ
หรือของคดีละ หรือบริษัทหรือสมาคมอังกฤษหรือบุคคลในอารักขาของอังกฤษ
เป็นคู่ความนั้นศาลอุทธรณ์ ในกรุงเทพฯ จะต้องพิจารณาพิพากษา

การอุทธรณ์บทกฎหมายนั้น จะต้องอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล
อุทธรณ์กรุงเทพฯ ได้คือศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา

คนในบังคับอังกฤษหรือของคดีละ หรือ บริษัท หรือสมาคมอังกฤษ หรือ
บุคคลในอารักขาของอังกฤษที่เป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีใด ๆ ที่เกิดขึ้นใน
มณฑลชนบทนั้นจะร้องขอย้ายศาลก็ได้ และถ้าศาลเห็นว่าควรย้ายแล้ว การ
พิจารณาคดีนั้น ต้องพิจารณาณกรุงเทพฯ หรือต่อหน้าผู้พิพากษาแห่งศาลซึ่ง
หากจัดพิจารณาคดีนั้นในกรุงเทพฯ บทบัญญัติในข้อนี้ จะต้องเป็นอันใช้ได้
ตลอดเวลาที่สิทธิสำหรับถอนคดี จะยังคงมีอยู่ตามความในข้อ ๒ (๒)

สัญญากับประเทศอื่น ๆ

เวลาร่วงมากรุงสยามได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ
อีกหลายประเทศมีลำดับก่อนและหลังดังต่อไปนี้ (๓) สเปญ (ลงนามวันที่ ๓
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ค.ศ. ๑๙๒๕ แลกเปลี่ยนสัตยาบันวันที่ ๒๘ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๖๘) โปรตุเกส (๔) (ลงนาม วันที่ ๓๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๘
ค.ศ. ๑๙๒๕ แลกเปลี่ยนสัตยาบันวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ เนเธอร์แลนด์ (๕)

- (๑) ดู โปรโตคอลคดีท้ายสัญญาอังกฤษ ปี ค.ศ. ๑๙๒๕ ข้อ ๒
- (๒) ดู โปรโตคอลคดีท้ายสัญญาอังกฤษ ข้อ ๓
- (๓) ดู หนังสือราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๔๓ หน้า ๓๕๘ ถึงหน้า ๓๘๕
- (๔) ๓๘๖ ๔๑๔
- (๕) ดู หนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๓ หน้า ๔๓๖ ถึง หน้า ๔๖๓

(ลงนาม วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ค.ศ. ๑๙๒๕ แดงเปลี่ยนสัต
 ยาบั้น วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๘) ตันมาร์ค (๓) (ลงนาม วันที่ ๓
 กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ค.ศ. ๑๙๒๕ แดงเปลี่ยนสัตยาบั้นวันที่ ๓๓ มีนาคม
 พ.ศ. ๒๔๖๘) สโเวเลน (๒) (ลงนามวันที่ ๓๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ค.ศ. ๑๙๒๕
 แดงเปลี่ยนสัตยาบั้น วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘) อิตาเดย์ (๓) (ลงนาม
 วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ค.ศ. ๑๙๒๖ แดงเปลี่ยนสัตยาบั้น วันที่ ๒๘
 มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘) สหพันธ์รัฐ เศรษฐกิจเบดเยียม และตุกซิมบุรกี (๕)
 (ลงนาม วันที่ ๓๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ค.ศ. ๑๙๒๖ แดงเปลี่ยนสัตยาบั้น
 วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘) นอร์เวย์ (๕) (ลงนามวันที่ ๓๖ กรกฎาคม
 พ.ศ. ๒๔๖๘ ค.ศ. ๑๙๒๖ แดงเปลี่ยนสัตยาบั้นวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘)

สัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศเหล่านี้ เดิรแนวเดียวกับสัญญาฉบับที่
 สหพันธ์รัฐอเมริกาทำให้แก่กรุงสยาม และเลิกฉบับอำนาจศาลกงสุลเดี่ยว โดย
 เหตุผลซึ่งได้บรรยายมาแต่ในเบื้องต้น

ยุคที่ ๕ ว่าง พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๗๗

ได้กล่าวแต่ที่ว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๑ ถึง
 ค.ศ. ๑๙๒๖) เป็นสมัยที่กรุงสยามกำลังเปลี่ยนแปลงสัญญาทางพระราชไมตรีกับ
 นานาประเทศจนดำเร้งเรียบร้อยแล้วโดยประเทศนั้น ๆ ยอมยกเลิกศาลกงสุลเดี่ยว
 แต่ยังคงตั้งจนถึงที่บางอย่างไว้บ้าง ฉะนั้นในยุคนั้นอำนาจศาลสยามที่จะพิจารณา
 กัดคนต่างประเทศจึงมีดังต่อไปนี้

(๑)	๓๒	๕๕
(๒)	๕๕๗	๕๗๓
(๓)	๗๕๖	๗๗๐
(๔)	๗๗๓	๗๘๓
(๕)	๖๖๖	๗๐๓

ประเภทที่ ๓ คนในบังคับเยอรมันนี้ ขอตั้งเวรีย สวิสส์ (๓) พลเมืองของ ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งคนในบังคับประเทศนั้น ๆ ด้วยที่ไม่มีสัญญาทางพระราช ไมตรีกับกรุงสยามและชาวเอเชียในบังคับและอารักขาฝรั่งเศส ที่สำนักอาศัยอยู่นอกมณฑลอุดรและอีสานแต่ได้จดทะเบียนที่สถานกงสุลฝรั่งเศส ภายหลังจาก วันที่ ๒๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๐๗ กับทั้งคนในอารักขาฝรั่งเศสที่ไม่ใช่ชาวเอเชีย จะต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยามธรรมดา เช่นศาลไปริสภา, ศาลแพ่งหรือศาล อาญา ฯลฯ อีกนัยหนึ่งมีฐานะอย่างคนไทยทุกประการ

ประเภทที่ ๒ ชนชาติหรือในบังคับประเทศเหล่านี้คือ อิตาลี, ญี่ปุ่น, ดันมาร์ก, โปรตุเกส, สเปน, นอร์เวย์, เดนมาร์ก สหพันธรัฐอเมริกา, สห ชาติเคิร์ชกีจเมดิเยมและลูซิมบูร์ก, เนเธอร์แลนด์ ต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยาม ธรรมดาเหมือนคนไทยทุกประการ แต่จะหลุดถ้า ๑ ถวายฎีกาคัดค้านคำพิพากษา ศาลอุทธรณ์ ได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายและประเทศเหล่านี้ยังคงมีสิทธิ ถอน คัดไปพิจารณาที่ศาล กงสุลได้จนกว่าประเทศ สยามจะได้ ประกาศ ใช้ ประ มวด กฎหมายทุกลักษณะครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว และก่อนนั้นไปอีก ๕ ปี อนึ่งคดีที่ถอน ไปพิจารณาที่สถานกงสุลนั้นจะต้องพิจารณาตามหลักกฎหมายสยามซึ่งได้ประกาศ และใช้แล้วตามระเบียบและเงื่อนไขในบทกฎหมายนั้น ๆ ได้แจ้งความให้สถานทูต ทราบแล้ว แต่สำหรับคนในบังคับประเทศดันมาร์ก นอร์เวย์ และเนเธอร์แลนด์ มีสัญญาพิเศษออกไปอีกว่าถ้าลักษณะของคดีที่ถอนไปนั้นตกอยู่ในวิสัยบังคับแห่ง ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเขาแล้ว ก็ต้องใช้ประมวลกฎหมายอาญา ของเขายังบังคับแก่คดี

ประเภทที่ ๓ กล่าวตามข้อความในสัญญาทางพระราชบัญญัติไมตรีคนใน บังคับอังกฤษหรือ ในอารักขาของอังกฤษต้องอยู่ใต้ศาลสยามแผนกธรรมดา แต่

(๓) คู่สัญญาทางพระราช ไมตรี กับ สห รัฐ สวิสส์ ซึ่ง ได้ ลง นาม กัน เมื่อ วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ และแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ตามสัญญาฉบับนี้มีได้กล่าวถึงเรื่องอำนาจศาล จึงเข้าใจว่าชนชาติ หรือ ในบังคับ สห รัฐ สวิสส์ ต้องขึ้นศาลสยามธรรมดาเหมือนคนไทย

ประเทศอังกฤษมีผลประโยชน์ส่วนได้เสียในกรุงสยามอยู่เป็นอันมาก กระทรวง
ยุติธรรมจึงได้ทำความตกลงกับ อังกฤษจัดให้คดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับ อังกฤษ
ของคณะ บริษัท และสมาคมและบุคคลทั้งปวงที่อยู่ในอารักขาของอังกฤษได้รับ
ความสดวกเป็นพิเศษในทางอรรถคดีเพื่อป้องกันภาระอันคดี และเป็นการให้
หลักประกันในความสามารถเที่ยงตรงแห่งศาลยุติธรรมของเราด้วยในตัว โดย
ให้มีศาลเจ้าหน้าสำหรับชำระความเหล่านี้ (กล่าวคือศาลไทยแผนกเจ้าหน้าคดี
คนในบังคับอังกฤษ) ให้มีที่ปรึกษากรกฎหมายชาวยุโรปนั่งฟังคดีและเมื่อเกิดคดีขึ้น
ให้แจ้งให้เจ้าพนักงานกงสุลทราบด้วย

ศาลแผนกเจ้าหน้าคดีคนในบังคับอังกฤษได้แก่ศาลดังต่อไปนี้

ก) ในกรุงเทพ ฯ ๓) ศาลคดีต่างประเทศ (ตั้งอยู่ในกรุงเทพ ฯ) มีอำนาจ
พิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในเขตคំมณฑลกรุงเทพ ฯ นครไชยศรี ราชบุรี
อยุธยา นครสวรรค์ พิษณุโลก นครราชสีมา อุตร ปราชัน และจันทบุรี

๔) ศาลไปริศภาที่ ๓ (แผนกอังกฤษ) ภายในขอบอำนาจของศาลนี้ และ
มีอำนาจครอบงำตลอดอาณาเขตของศาล ไปริศภาทั้งสามศาล

ข) ในหัวเมืองต่าง ๆ

๓) ศาลมณฑลพายัพ ที่จังหวัดเชียงใหม่ มีอำนาจตลอดเขตคัมณฑล
พายัพ

๒) มณฑลนครศรีธรรมราช ที่สงขลา มีอำนาจตลอดเขตคัมณฑล
นครศรีธรรมราชและปัตตานี

๓) ศาลมณฑลภูเก็ต มีอำนาจตลอดเขตคัมณฑลภูเก็ต

ถ้าเกิดคดีขึ้นในศาลซึ่งไม่มีอำนาจรับพิจารณาพิพากษา ศาลที่รับฟ้องจะ
ต้องรายงานขอคำสั่งต่อศาลเจ้าหน้าที ๆ จะมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้คือ

๓) ให้ส่งคดีมาพิจารณาและพิพากษาที่ศาลเจ้าหน้าที ที่ได้รับรายงาน
นั่นเอง

๒) ให้คดีจังหวัดที่รับฟ้องได้ พิจารณาและพิพากษาคดีเรื่องนั้นไป
แต่เมื่อเป็นคดีซึ่งคนในบังคับอังกฤษซึ่งมิใช่เชื้อสายชาวเอเชีย หรือของคณะหรือ

บริษัท หรือสมาคมอังกฤษอื่นได้รวบรวมจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายอังกฤษเป็นคู่
ความหรือคดทคนเอเชียในบังคับอังกฤษเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหา ก็ให้บทปรึกษา
กฎหมายนงพงกรพิจารณาด้วย

๓) ให้ศาลจังหวัดที่รับฟ้องคดีได้นั้นดำเนินการพิจารณาคดี และให้ทำ
ความเห็นปิดสำนวนเสนอส่งมายังศาลเจ้าหน้าที จะได้ทำการพิพากษาต่อไป

๔) ส่งที่ปรึกษากฎหมาย ออกไปนงพงกร พิจารณาคดีและส่งไปให้ศาล
จังหวัดที่ไต่รับฟ้องทำความเห็นเสนอมายังศาลเจ้าหน้าที (คือศาลที่ได้ส่งไป)
ศาลเจ้าหน้าทีจะได้พิพากษาพร้อมด้วยที่ปรึกษากฎหมายนั้น

ในคดีทคนในบังคับอังกฤษมิใช่เชื้อสายชาวเอเชีย หรือองค์คณะ หรือ
บริษัทสมาคมอังกฤษเป็นคู่ความ หรือคนเอเชียในบังคับอังกฤษเป็นจำเลย หรือ
ผู้ต้องหาแต่ในศาลชั้นต้น ต้องมีที่ปรึกษาชาวไทย นงพิจารณาและบันทึกความ
เห็นไว้ทงหนวยในชั้นศาลอุทธรณ์ ต้องนายชนศาลฎีกาสองนาย

แต่อำนาจศาลสยามเกี่ยวกับกรรับฟ้องในคดีแพ่ง นั้นมีแตกต่างออกไปคือ
ในคดีที่เกี่ยวของกับทรัพย์สินบุคคลของคนในบังคับอังกฤษซึ่งจดทะเบียนก่อนสัญญา
ค.ศ. ๑๙๐๘ ซึ่งกงสุลอังกฤษยังมีได้จัดตั้งผู้จัดการทรัพย์สินบุคคลให้จัดการทรัพย์สิน
นั้น และทงข้อพิพาททงนามาฟ้องร้องนั้นก็มิได้เกิดจากการจัดการทรัพย์สินบุคคลทงราย
นเองแต่ศาลไทยไม่มีอำนาจรับไว้พิจารณาพิพากษา โดยกงสุลอังกฤษแต่
ผู้เดียวมอำนาจที่จะจัดตั้งผู้จัดการทรัพย์สินบุคคลของบุคคลเหล่านั้น

อำนาจของศาลกงสุลอังกฤษเกี่ยวเรื่องทรัพย์สินบุคคลมีอยู่บางตงน

ในเรื่องมรดกคนในบังคับอังกฤษจดทะเบียนก่อนสัญญา ค.ศ. ๑๙๐๘ กงสุล
มีอำนาจตั้งผู้จัดการมรดก โดยปิดประกาศแจ้งตวงมตามธรรมเนียมก่อน ถ้ามี
ผู้ยื่นคำร้องคัดค้านกงสุลต้องตั้งให้ผู้ร้องคัดค้าน ไปฟ้องยังศาลไทยภายในเงดา
กำหนดได้เมื่อฟ้องแล้วศาลไทยมีอำนาจตั้งผู้จัดการมรดกได้ และมีอำนาจที่จะ
ตั้งอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องที่เกี่ยวกับมรดกนั้น และฝ่ายกงสุลก็มีอำนาจแต่เพียง
รวบรวมทรัพย์สินมรดกนั้น ๆ ในฐานะเป็นตัวแทนของผู้ที่ครอบรัทรัพย์สินนั้นเท่านั้น

อำนาจกงสุลอังกฤษในเรื่องมรดกเหล่านี้จะสิ้นสุดลง เมื่อมีประกาศ

ใช้กฎหมายว่าด้วยเรื่องตั้งมณฑลและพินัยกรรมแล้ว

ประเภทที่ ๔ พลเมืองฝรั่งเศส ต่อดอกท้าวพระราชอาณาจักรสยามและชาว
เอเชียในบังคับและอารักขาฝรั่งเศสตั้งทะเบียนก่อนวันที่ ๒๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๐๗
หรือพวกที่อาศัยอยู่ในมณฑลอุดรและอิสาน แม้จะได้จดทะเบียนที่สถานกงสุล
ฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ เมื่อวันเดือนใด ๆ ก็ดีต้องอยู่ใต้อำนาจศาลสยาม แต่
เรียกชื่อพิเศษว่า "ศาลต่างประเทศ"

ศาลเหล่านี้เป็นศาลต่างประเทศ

ตามข้อบังคับสำหรับศาลต่างประเทศซึ่งตั้งขึ้นตามสัญญาทางพระราชไมตรี
ระหว่างกรุงเทพฯ กับประเทศฝรั่งเศสลงวันที่ ๒๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๕๓ (๑) ข้อ ๑๓
กล่าวถึงศาลซึ่งมีนามต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นศาลต่างประเทศ คือ

(๑) ในมณฑลกรุงเทพฯ ๑ นั่นคือศาลคดีต่างประเทศให้เรียกว่าศาลต่าง
ประเทศในกรุงเทพฯ ๑ กับศาลไปริตภาที่ ๑ นับว่าเป็นศาลของศาลต่างประเทศ
กรุงเทพฯ ๑ ด้วย

(๒) ในมณฑลจันทบุรีนครราชสีมา อีสานและพายัพให้ถือศาลมณฑล
เป็นศาลต่างประเทศ

(๓) ให้ถือศาลจังหวัดที่จังหวัดนั้นเป็นศาลต่างประเทศ

แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงยุบมณฑลลงบ้าง ศาลต่าง ประเทศ ซึ่งมี
อำนาจพิจารณาคดีเหล่านี้จึงได้แก่ศาลตั้งต่อไปนี้

(๑) ศาลต่างประเทศกรุงเทพฯ ๑ มีอำนาจครอบงำทั่วไปเว้นแต่มณฑล
ที่มีศาลต่างประเทศประจำอยู่

(๒) ศาลไปริตภาแผนกต่างประเทศมีอำนาจครอบงำตลอดเขตต์ของศาล
ไปริตภาทั้งสามศาล

(๓) ศาลต่าง ประเทศ มณฑลจันทบุรี มี อำนาจ ครอบงำ ตลอด เขตต์
มณฑลนั้น

(๔) ศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจคดีที่มีอำนาจครอบงำตลอดเขต
มณฑลนั้น

(๕) ศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจคดีที่มีเขต
นั้น รวมทั้งมณฑลอุดรและร้อยเอ็ด

(๖) ศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจคดีแพ่งและอาชญากรรม
จังหวัดน่าน แพร่

(๗) ศาลต่างประเทศจังหวัดน่าน, แพร่

สำหรับ ศาล มณฑลอุดร ต่อมาได้ มีการตกลงระหว่าง กระทรวง ยุติธรรม
กับสถานทูตฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ให้ยกเลิกหน้าที่ ที่ปรึกษา
กฎหมายประจำศาลนั้น และคดีที่เกิดขึ้นในเขตของศาลนั้น ให้ศาลที่คดีเกิดขึ้นนั้น
พิจารณาแล้วส่งสำนวนมาให้ศาลต่างประเทศกรุงเทพฯ พิจารณาพิพากษา
พร้อมด้วยที่ปรึกษากฎหมาย แต่ถ้าเป็นคดีสำคัญ หรือ ลักษณะ ออกฉกรรจ์
กระทรวงยุติธรรมจะได้ส่งที่ปรึกษากฎหมายออกไปยังพิจารณาด้วย สำหรับ
มณฑลจันทบุรีก็ได้มีการตกลงเช่นเดียวกันต่อมาได้ยุบมณฑลอุดรเป็นจังหวัดอุดร
โดยให้ชนต่อมณฑลนครราชสีมา แต่ยังคงมีฐานะเป็นศาลต่างประเทศคดีเดิม
ศาลจังหวัดน่านนี้ได้ยกไปรวมกับศาลต่างประเทศพายัพแล้ว ศาลมณฑล
จันทบุรีก็ได้ยุบลงเป็นศาลจังหวัดเดี่ยวแล้ว โดยให้ชนต่อศาลมณฑลปราจีน แต่
ศาลจังหวัดยังคงมีฐานะเป็นศาลต่างประเทศคดีเดิมเหมือนกัน

คดีเกี่ยวกับพดเมืองฝรั่งเศสขึ้นรับฟ้อง ในคดีอาชญา

ถ้าเป็นคดีที่พดเมืองฝรั่งเศสเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดี โดยเป็นโจทก์หรือเจ้าทุกข์

(ไม่ใช่จำเลยหรือผู้ต้องหา) และคดีนั้นเกิดที่ศาลหัวเมืองซึ่งไม่ใช่เป็นศาลต่าง
ประเทศ แล้วศาล ทรับ ฟ้อง คดีนั้น ต้อง รายงาน ส่งฟ้อง มายัง ศาลต่าง ประเทศ ที่มี
อำนาจพิจารณาคดีนั้น โดยทันทีเมื่อได้รับรายงานแล้วศาลต่างประเทศที่กรุงเทพฯ
จะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(๘) ถ้าเป็น คดี ออกฉกรรจ์ ศาลต่าง ประเทศ จะมี รายงาน ไปยัง กระทรวง
ยุติธรรม ขอให้ตกลงกับสถานทูตฝรั่งเศสในการที่จะมอบหมายให้ศาลที่รับ

ฟ้องไว้หรือศาลหนึ่งศาลใดจัดการไต่สวน ฟังคำ พยาน ในคดีพร้อมด้วยที่ปรึกษา
กฎหมายชาวยุโรปซึ่งทางกระทรวงยุติธรรมจะไต่ส่งไปนั่งพิจารณาคดีนั้น และ
ให้ศาลนั้น ส่งสำนวน มาให้ศาล ต่าง ประเทศ ทำคำ พิพากษา พร้อม ด้วย ที่ปรึกษา
กฎหมายชาวยุโรปผู้นั้น เมื่อการพิจารณาเสร็จสำนวนแล้ว

(๒) ถ้าไม่เป็นคดีอุกฉกรรจ์ก็จะให้ศาลที่รับฟ้องพิจารณาแล้วส่งสำนวน
มาให้ศาลต่างประเทศพิจารณาพร้อมด้วยที่ปรึกษาชาวยุโรปซึ่งจะนั่ง ในตำแหน่ง
เป็นผู้ พิพากษาคคนหนึ่ง

ถ้าพดเมืองฝรั่งเศสเข้ามาเกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาศาล
ฟังปฏิบัติตามอย่างเดียวกับชั้นรับฟ้อง

ชั้นพิจารณา

(๑) ในศาล ชั้นต้น ถ้าพดเมือง ฝรั่งเศส เข้ามา เกี่ยวของ ต้องมี ที่ปรึกษา
กฎหมายชาวยุโรปนั่งในตำแหน่งผู้ พิพากษาหนึ่งนาย เว้นแต่ในคดีที่ศาลชั้นต้นนั้น
ได้รับอำนาจจากศาลต่างประเทศให้ทำการพิจารณาและคำพยานแล้วก็ส่งสำนวน
ไปศาล ต่างประเทศ โดยศาล ต่างประเทศ จะได้ทำคำ พิพากษา พร้อมด้วยที่ปรึกษา
กฎหมายชาวยุโรปนายหนึ่ง คดีชั้นไต่สวนในศาลชั้นต้นจึงไม่ต้องมีที่ปรึกษา
กฎหมาย

(๒) ศาล จะแจ้ง ฉันทน์ พิจารณา คดี ทุกคดี ไปให้ กงสุล หรือ โวย กงสุล
ฝรั่งเศสประจำท้องถิ่นทราบล่วงหน้า

(๓) ในศาลชั้นต้นในคดีที่คนใน สังกัดชาติฝรั่งเศส เป็นคู่ความกงสุลหรือ
โวยกงสุลมีสิทธิจะเข้าไปอยู่ด้วยในเวลาพิจารณาคดีได้หรือแต่งตั้งให้ผู้อื่นเข้ามานั่ง
ฟังการพิจารณาก็ได้ (๓)

(๔) ในศาล ชั้นต้น คดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหา เป็นคน สังกัด ชาติฝรั่งเศส นั้น
พนักงานทูตและพนักงานกงสุลฝรั่งเศสฟังคำ เน้นสิทธิของตนคดีไปพิจารณาเสียเองได้

(๓) ดูโปรโตโกลว่าด้วยอำนาจศาลกับประเทศฝรั่งเศส ข้อ ๔ วรรค ๒

จนกว่าจะได้ออกใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้วแต่ ๕ ปีต่อไป (๓)

(๕) คนตั้งกติกาศึกษาฝรั่งเศสใด ๆ ที่เป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิขอให้ย้ายคดีไปพิจารณาที่ศาลนครกรุงเทพฯ ได้ หรือให้ส่งผู้พิพากษาที่มีอำนาจจะพิจารณาในศาลที่กรุงเทพฯ ๑ นอออกไปในศาลประจำท้องถิ่นก็ได้ (๒)

ชั้นคำพิพากษา และ อทธรณ์ฎีกา

(๑) คำพิพากษาของศาลชั้นต้นต้องมีที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปลงนามเป็นผู้พิพากษาอย่างน้อยหนึ่งนาย

(๒) กงสุลหรือโหวงกงสุลฝรั่งเศสมีสิทธิที่จะแต่งตั้งความเห็นทุกประการคิดไว้ในสำนวนที่อทธรณ์นั้นด้วยได้ (๓)

(๓) คำพิพากษาของศาลอทธรณ์ต้องมีที่ปรึกษาชาวยุโรปลงนามในคำพิพากษาอย่างน้อย

(๔) คู่ความจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้เฉพาะคดีที่มีปัญหาข้อกฎหมาย ผู้พิพากษาที่จะลงนามในคำพิพากษาศาลฎีกาต้องมีผู้พิพากษาชาวยุโรปอย่างน้อย

ในคดีแพ่ง

คดีเกี่ยวกับพลเมืองฝรั่งเศสศาลย่อมปฏิบัติอย่างเดียวกับคดีอาชญาตังกถ่างมาแต่ต่างต่างกันบ้างคือ ในคดีแพ่งที่สำคญอันเกิดในศาลหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ศาลต่างประเทศจึงจะส่งที่ปรึกษากฎหมายไปนั่งในชั้นพิจารณาฟังคำพยาน

สำหรับคดีเกี่ยวกับชาวเอเชียคนในบังคับเดระอาร์ทชาวฝรั่งเศสซึ่งอยู่ในมณฑลอุดร แะะยี่สาณ หรือ นอก มณฑลเหล่านี้แต่ได้จดทะเบียนก่อนวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ แต่ที่ปฏิบัติการดำเนินคดีอย่างพลเมืองฝรั่งเศสทุกประการเว้นไว้แต่

(๑) ตุโปร โตโคลง่าตั้งยอำนาจศาลกับประเทศฝรั่งเศส ข้อ ๔ บรรค ๕

(๒) ๖

(๓) ๐๓/๐๔/๒๕๖๖ ๕ คยพ ๒

และคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ข้อ ๑๖

ในเรื่องการถอนคดีจะถอนได้เพียงเวลาที่กรุงสยาม ยังไม่ประกาศและใช้ประมวลกฎหมายครอบครัว

ยุคที่ ๖ สถานะในปัจจุบัน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศสยามได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบบราชาธิปไตย เป็นประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญ รัฐบารัฐธรรมนูญได้พยายามอย่างยิ่งในการที่จะเร่งให้ประมวลกฎหมายที่ร่างค้างอยู่ ออกประกาศใช้ โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ เพื่อประโยชน์ในการที่จะได้อำนาจศาลโดยเด็ดขาดดังกล่าวแล้วในบทก่อน ในที่สุดด้วยความพากเพียรและอุสาหะของรัฐบาลพร้อมทั้งการร่วมมือของสภาผู้แทนราษฎร ประมวลกฎหมายบรรพ ๕-๖ ประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ฉบับใหม่ ก็ได้ ประกาศใช้ เป็น กฎหมายได้ เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๔๗๗

โดยเหตุที่ประเทศสยาม ได้มีประมวลกฎหมายออกใช้ครบถ้วนตามสัญญาทางพระราชไมตรีแล้ว ศาลคดีต่างประเทศ และศาลต่างประเทศซึ่งมีอยู่โดยสัญญานับว่าเป็นอันสิ้นสุดลง แต่ประเทศต่างๆ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทก่อนนี้ ยังคงมีสิทธิครบถ้วน ได้ต่อจากวัน ใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวนี้ อีก ๕ ปี

อย่างไรก็ดีเป็นที่ยอมรับได้ทราบจากรัฐบาลปัจจุบันได้เริ่มที่จะเจรจาสัญญาใหม่กับนานาประเทศ เพื่อให้ได้สิทธิบริบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไปในเร็ว ๆ นี้ คงปรากฏอยู่แล้วในนโยบายซึ่งแถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎร

บทที่ ๕

ผลแห่งการมีสภาพนอกอาณาเขต

การที่กรุงสยามจำต้องให้สภาพนอกอาณาเขตหรือสิทธิในการตั้งศาลกงสุลแก่ประเทศมหาอำนาจทั้งหลายนั้น ก่อตัวโดยทั้ว ๆ ไปผิดร้ายหรือทางเสียมีมากยิ่งกว่าทางได้ซึ่งจะได้อีกต่างในภายหลัง แต่ทางฝ่ายที่เห็นว่าการให้คงมีสภาพนอกอาณาเขตอยู่นั้นพอประมอดเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

- (๑) กรุงสยามยังไม่มีบทกฎหมายครบถ้วนบริบูรณ์
- (๒) กรุงสยามยังไม่มี ความเจริญทัดเทียมประเทศทั้งหลายในตะวันตก
- (๓) ความชำนาญชำนาญของข้าราชการแผนกกฎหมายยังไม่เพียงพอ

ตามข้อหาเหล่านี้เห็นได้ว่ายังคงคาดเคลื่อนจากความจริงอยู่มากคือตามข้อหนึ่งจริงอยู่แม้กรุงสยามในขณะนั้นยังมีได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วนก็แต่เพียงเท่านั้นยังไม่เป็นเหตุพอถึงกับจะไม่ให้กรุงสยามมีอำนาจชำระคดีทั้งหลายได้ เรามีเหตุที่ดำเนินแนบเคียงกับหลักกฎหมายในอารยะประเทศทั้งสิ้น และถ้าไม่มีหลักกฎหมายที่จะเทียบเคียงได้แล้ว ศาลก็เคยนำหลักกฎหมายในต่างประเทศมาใช้โดยเทียบเคียงเหมือนกัน แต่ระเบียบเช่นนี้ได้ปฏิบัติมานานแล้วดังจะเห็นได้มีอาติจากคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๓๘/๓๒๘ (ฎีกาบางเรื่อง เล่ม ๕ หน้า ๓๔๖) ซึ่งมีความว่า เมื่อในข้อกฎหมายไทยยังไม่มีโดยตรง ศาลจำต้องอาศัยวิธีจากกฎหมายต่างประเทศและความยุติธรรมอันเป็นเครื่องชักนำในการวินิจฉัยความข้อนี้ในปัจจุบันนี้ แต่ก็จะเห็นความข้อนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยนัยคำพิพากษาฎีกา ๔๖๘/๒๔๖๘ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ มาตรา ๔ ก็ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้นำหลักกฎหมายทั่วไปมาใช้ปรับแก้คดีในเมื่อไม่มีตัวบทกฎหมายโดยตรง หรือจารีตประเพณีหรือบทกฎหมายที่ใกล้เคียง

ทุกถาดมานจึงเห็นได้ว่าข้อหาในข้อที่ ๑ จึงเป็นอันตกไป

ในข้อที่ ๒ เห็นจะไม่จำเป็นต้องบรรยายก็ได้ว่าความเจริญของเรามีอยู่เพียงใดโดยขอให้เลิกถอยหลังขึ้นไปเพียง ๑๕ ปี ก็ให้เห็นได้ว่าฐานะ และความเป็นไปของ กรุงสยาม ในยุคนั้น ฝึกกับในปัจจุบัน หรือไม่ถึง บัดนี้การปกครองของประเทศก็ได้เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย โดยมี รัฐธรรมนูญ ซึ่งแบ่งอำนาจศาลไว้เด็ดขาดแล้ว

ในข้อที่ ๓ ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้นว่าหากข้าราชการ ฝ่ายเราไม่มีความรู้ ความชำนาญในการศาลคดีแล้ว ก็คงจะมีคดีต่างประเทศเป็นอันมากถูกถอนไปพิจารณาที่ศาลกงสุล แต่เท่าที่ทราบคล้ายเหมือนไม่เกินกว่าหนึ่งในหมื่นเรื่องที่ถูกถอนไปในระยะเวลา ๓๐ กว่าปี ทั้งพยายมเป็นพระยานอย่างค้ำค้ำแต่ก็ด้วยความสามารถของข้าราชการแผนกตุลาการฝ่ายสยามมีอย่างไร โดยไม่จำต้องเคียนให้ระลึกว่าท่านเหล่านั้นล้วนแต่ได้ปริญญากฎหมายจากประเทศในยุโรป และอเมริกามาแล้ว หรือไม่กี่ได้เป็นเนติบัณฑิตยสภาสำเร็จวิชาจากโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม

อย่างไรก็ดีเรายังมีเหตุผลอีกหลายประการ ซึ่งข้าพเจ้าได้พยายามค้นได้จากที่ต่าง ๆ บางนิกขพบได้บ้าง ดันเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เห็นว่าสภาพนอกอาณาเขตคดีเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกรุงสยาม คือ

(๑) ตามกฎหมายระวางประเทศบุคคลทุกคนซึ่งอาศัย อยู่ใน อาณาเขตของประเทศหนึ่งย่อมตกอยู่ใต้อำนาจศาลของประเทศนั้น ฉะนั้นการที่คนต่างด้าวเข้าไปในประเทศหนึ่ง คนต่างด้าวเหล่านั้น ย่อมต้องยอมตนให้ตกอยู่ใต้อำนาจของประเทศนั้น โดยทันที กล่าวคือต้องอยู่ใต้อำนาจศาลของประเทศซึ่งตนเข้าไปอาศัยอยู่ และต้องรับผิดชอบต่อการกระทำทั้งหมดของตนในอาณาเขตนั้น (๑)

(๒) มีชนชาติเชื้อชาติเอเชียเป็นจำนวนมากเห็นเป็น โอกาสอันดีที่จะหลีกเลี่ยงกฎหมายของกรุงสยามและการรับโทษ โดยต่างพากันไปขอหนังสือกงสุลทำ

(๓) คำอธิบายกฎหมายระวางประเทศ ของออปเปินไฮม์ เล่ม ๓

คนเป็นชนในบังคับของชาติต่าง ๆ ที่มีสัญญาทางพระราชไมตรีกับกรุงสยาม (๓) และด้วยเหตุนี้จึงได้มีประกาศรัชกาลที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๕ คือพระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการค้าขายด้วยหนังสือสำคัญที่จดทะเบียนชื่อสำหรับตัว เติมนิติศย์อเมริกันคนหนึ่งชื่อกัสตาวิต โฮดิงเยอร์ ได้กล่าวถึงการพดกแพดงของคนพดกกันที่เชียงไฮ้ว่า “ในเมืองจีนเราละหุดพ้นจากการลงโทษได้โดยเพียงอย่าเผยสัญญาติ มีเรื่องที่รบชนเรื่องหนึ่งเกิดขึ้นในเชียงไฮ้ คือจำเลยเป็นนายบ่อนการพนันโรงใหญ่แห่งหนึ่งที่กำลังจรรยาจัมกุมมาเป็นเวตาช้านาน แต่จำเลยผู้นี้ฉลาดมาก โดยไม่ยอมเผยให้ใครทราบเลยว่าเขาเป็นคนชาติใด ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่เชื่อแน่ว่าเป็นชาติอเมริกันจึงนำตัวไปฟ้องที่ศาลกงสุตอเมริกัน จำเลยก็เริ่มต่อสู้ว่าความจริงเขาเป็นคนในบังคับเยอรมัน โจทก์ต้องถอนฟ้องและไปฟ้องใหม่ที่ศาลเยอรมัน ไปถึงศาลเยอรมัน จำเลยกลับให้ถารว่าเขาเป็นพลเมืองอเมริกัน ศาลเยอรมันต้องบังคับให้โจทก์ถอนฟ้อง คราวนี้โจทก์กลับนำตัว มาศาล อเมริกันอีก แต่จำเลยต่อสู้ใหม่ว่าเป็น สนชาติคือเยนไดน “ในอารักขา ของสเปน เรื่องนี้ เห็นได้ ว่าจำเลยได้ เดินซ่อนหา กับเจ้าหน้าที่เสียแล้ว (๒)

(๓) เจ้าหน้าที่ในทางปกครองได้รับความลำบากมากในเรื่อง จัม กุมตัว ผู้กระทำความผิดที่เป็นชาวต่างประเทศ หรือคนในบังคับ เช่นจะคดีจะไปขอหมายอนุญาตจากกงสุตเสียก่อนเป็นต้น ในที่สุดคงจะได้หมาย พอดีผู้กระทำความผิดตัวหลบหนีไปเสียก่อนแล้ว

(๔) ตามสัญญาทางพระราชไมตรี เต็มยอมให้ศาลกงสุตมีอำนาจแต่เพียงชำระคนของเขาที่ถูกกล่าวหาหรือเป็นจำเลยเท่านั้น เรื่องยุ่ง ๆ อาจเกิดขึ้นได้เช่น โจทก์ผู้นำคดีไปฟ้องร้อง ในศาลกงสุตนั้น หมั้น ประมาท ศาล หรือเบียดความความเท็จต่อศาล ศาลกงสุตนั้นจะทำอะไร โจทก์ ไม่ได้โดยเพราะโจทก์ ไม่ได้

(๓) ดู American Journal of International Law เล่ม ๒๒ ฉบับปีที่ ๓ หน้า ๗๓
 (๒) ดูเรื่องอำนาจศาลกงสุตในประเทศจีน โดย จัโฮลินเยอร์ ในหนังสือ มิชิแกนทรี วิว เล่ม ๕ หน้า ๓๕๗

03/04/2566

เป็นคนในบังคับของศาลนั้น ถ้าโจทก์เป็นคนในบังคับของประเทศอื่นศาลกงสุลก็
ต้องส่งผู้แทนไปฟ้อง ในศาลกงสุลซึ่ง โจทก์ผู้นั้นมีสัญชาติอยู่ หรือถ้าโจทก์เป็น
คนไทย ก็ต้องมาฟ้อง ในศาลไทยอีก ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ประกอบไปด้วย
ความลำบากยิ่งยากเป็นเอกประการซึ่งในเมื่อโจทก์จำเลยต้องขึ้นศาลสยามอย่าง
ที่บนอยู่ทุกวันนี้แล้ว ถ้าโจทก์หรือจำเลยขึ้นหมิ่นประมาทศาลหรือเบียดความ
เท็จศาล ย่อมมีอำนาจตัดสินลงโทษได้ทีเดียวและเป็นการรักษาความยุติธรรม
อยู่ด้วยในคดี

(๕) การมีศาลกงสุลทำความลำบากให้แก่คนไทยซึ่งจะนำคดีไปฟ้องร้อง
ในศาลกงสุลมาก (๖) เช่นคนต่างประเทศ สวมคนมีสัญชาติต่างกัน คือ
ฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี ฯลฯ ทำผิดสัญญาต่อคนไทยก่อนที่คนไทยจะฟ้อง
ต้องเที่ยวพดพิศดารกฎหมายของประเทศทั้งสามเสียก่อน ว่าหลักกฎหมายของ
ประเทศนั้นๆ มีอยู่อย่างไร เพราะถ้าฟ้อง โดยไม่ได้ตรวจตราเสียก่อนแล้วและ
ปรากฏว่า ตามหลักกฎหมายของเขาไม่เป็นผิดแต่ก็ผิดของถูกยกฟ้อง เรื่อง
ยิ่งจะเปิดมากขึ้น ถ้าฟ้องจำเลยคนหนึ่ง ศาลของจำเลยผู้นั้นตัดสินให้โจทก์
ชนะ แต่อีกศาลหนึ่งกลับตัดสินแพ้ ซึ่งความจริงเป็นเรื่องเดียวกัน ชาวเจ้า
ไม่ทราบว่าคดีนั้นจะเคยเกิดขึ้นในประเทศเราหรือไม่ แต่ทราบจากหนังสือ
จดหมายเหตุชาวต่างประเทศ ว่ามีคดีนั้นเกิดขึ้นที่เมืองจีน

๗) ศาลกงสุลโดยมากมักจะตั้งอยู่ในพระนคร หรือเมืองที่เจริญมีการค
นาคนตติงก สัมมติว่าคดีเกิดขึ้นในท้องที่ไกลจากศาลซึ่งกินเวลาหลายวันกว่า
จะเดินทางมาถึง โจทก์ที่เป็นคนยากจนก็คงจะไม่ฟ้อง เพราะจะต้องออกค่า
พาหนะต่าง ๆ เช่นนำพระยานหลักฐานมาเป็นต้น และขอพบความเข้าใจ ก็จะ
สิ้นเนื้อประดาตัวทีเดียว ซอนึกเห็นได้ว่าความยุติธรรมเสียไปไม่น้อย

๘) ตามธรรมเนียมโจทก์ที่ฟ้องจำเลยก็ หมายถึงให้ศาลทำโทษเพื่อชดใช้
การกระทำผิด และจะได้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปด้วย แต่ศาลกงสุลบางศาลได้
กำหนดความผิดบางประเภทไว้สำหรับผู้ถูกกล่าวหาว่า จะต้องถูกส่งไปพิจารณา
กันในประเทศหรือเมืองอื่นของประเทศแห่งตน เช่นโจทก์หรือประชาชนทั่วไป

ทราบไม่ได้ว่าจำเลยผู้นั้นได้รับโทษแต่หรือเปล่า ซึ่งผิดหลักในในการลงโทษ
ผู้ร้าย โดยจะต้องลงโทษในท้องถิ่นที่ผู้ นนกระทำผิด

ง) คนไทยที่เข้าไปเป็นทงรวมในศาลกงสุลนั้น โดยปกติไม่รู้ ภาษาต่างประเทศจึงเป็นการลำบากไม่น้อย

(๖) การมีศาล กงสุลใช้ว่าจะทำความ จำบากและ เตือตร้อน แก่ฝ่ายไทย
ฝ่ายเดียวก็หาไม่ได้ แม้ชาวต่างประเทศเองก็ได้รับ ความ เตือตร้อน เหมือนกัน
เช่นคนฝรั่งเศสกับ อังกฤษ พินาทกัน ฝ่ายฝรั่งเศส ก็ไม่ยอม จะไป พ้องในศาล
อังกฤษฝ่ายอังกฤษก็ไม่ยอมจะไป พ้องในศาลฝรั่งเศส โดยต่างก็เกรงว่าอาจจะไม่
ได้รับ ความยุติธรรม เคยมีคดีเกิดขึ้นซึ่งคู่ความต้องตกลงตั้งนายอชปาคุซ์
ซึ่งในเวลานั้นเป็นที่ปรึกษาใน การร่างกฎหมาย ของรัฐบาลสยามให้เป็นอนุญา โด
ตุลาการต่างชาติ (คดีระวางบริษัทส์แคนตาออยด์ (บึงคัยอเมริกัน) กับบริษัท
วินด์เซอร์บิงคัยเยอรมัน) (๑)

(๗) ในคดีแพ่ง โจทก์ที่เข้าไปฟ้องจำเลยในศาลกงสุล ถ้าจำเลยฟ้องแย้ง
ขึ้นมา ศาลกงสุลจะพิจารณาคดีที่ฟ้องแย้งนั้นไม่ได้ เพราะ โจทก์ ไม่ได้อยู่
ได้อำนาจของศาลนั้น

(๘) กงสุลเหล่านั้นแม้จะมีควมรู้ ในอิฐษากฎหมายมาบ้างก็ดี แต่ก็น่าจะ
ไม่สะดวกอย่างผู้ที่ได้รับการศึกษามา โดยเฉพาะสำหรับหน้าที่ตุลาการ เพราะ
โดยมากกงสุลมีหน้าที่ในทางดูแลผลประโยชน์อันเกี่ยวกับการพาณิชย์ของชนชาติ
แห่งตนยิ่งกว่า เช่นรับพิจารณาคำคัดค้าน หรือรายงานของนายเรือของชาติที่
ตั้งคนเข้ามาซึ่งเกี่ยวกับการเสียหายทางทะเล รับประทับตราหนังสือต่าง ๆ เกี่ยวกับ
กับคนสัญชาติตน รับจดทะเบียนคนเกิดคนตายของชาติเขา รับจัดการทรัพย์สิน
มรดก รับจดทะเบียนการสมรส รับเป็นอนุญา โดตุลาการต่างชาติข้อพิพาท
ระหว่างคนของเขา ฯลฯ (๒) เมื่อนำที่ของกงสุลมีอยู่มากมายเช่นนี้แล้จัดการ
งานแผนกตุลาการอันเป็นกิจสำคัญก็สมควรให้กงสุลมีหน้าที่เลย อีกประการหนึ่ง

(๑) ดู Extra territoriality in Siam ของพระยาวิทูรธรรมพิเนศ หน้า ๓๓๒
(๒) ดู คำอธิบายกฎหมายระวางประเทศ โดยช่อต หน้า ๓๓๐-๓๓๓ แดของ
ตอบเป็นไข่มุ หน้า ๕๑๗-๕๑๘ แดหนังสือนิติศาสตร์ ปีที่ ๔ เล่ม ๓ หน้า ๗๐

03/04/2566

เมื่อกงสุลมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาผลประโยชน์ของชนชาติแห่งตนอยู่แล้วก็ควร
 ระวังกันอยู่บ้างในการที่กงสุล กลับ จะมี หน้าที่ของ พิจารณาคดี คน สัญชาติ เดียว
 กับตน (๑)

(๒) การค้าขายระหว่างกรุงสยามกับต่างประเทศจะเจริญขึ้นไม่ได้โดยความ
 ใดที่มีศาลกงสุลตั้งอยู่ เพราะพ่อค้าทั้งหลายต่างก็หวาดเกรงในการที่จะไม่ได้รับ
 ความยุติธรรมเต็มภูมิตามสิทธิของตน ในเมื่อมีคดีเกิดขึ้น ซึ่งในบัดนี้ยอมเห็น
 ได้ว่าการค้าขายกับต่างประเทศนั้นวัน มีแต่จะรุ่งเรืองเจริญยิ่งขึ้นทุกทีตั้งแต่
 ได้เลิกท่าอังกสูลเสีย

(๓๐) นักนิติศาสตร์ โดยมากไม่เห็นพ้องด้วยในการที่มีศาลกงสุลในประ
 เทศที่เจริญแล้ว (๒)

จบ

(๑) ดู ความเห็นของกษัตราวิช ไชยนิเยอร์ ข้างต้นหน้า ๓๕๕ - ๓๕๖

(๒) ดู Willoughby, "Foreign Rights and Interest in China" หน้า ๗๒
 นอกจากนักศึกษาราชวรี เฮช เฮช คิวิกเก แห่งมหาวิทยาลัย
 นิวยอร์กตายังได้อ้างได้อีกคือ Hart, Sir Robert, "Proposals
 for the better Regulation of Commercial Relations", "found as
 Appendix D in Morse, International Relations, หน้า ๔๕๖, ๔๖๑;
 Tan S. H. "Extraterritoriality in China" ในหนังสือ Chinese
 Students ราชบัณฑิตยสถาน ก.ศ. ๑๙๒๕ British Year Book
 of International Law ก.ศ. ๑๙๒๓ - ๒๓ หน้า ๑๓๓ - ๑๔๗

